

Handwritten label on the spine, possibly containing a library or collection number.

(12, 97)

2.440.

TRINUM
FLUIDUM
MAGNUM.

Trinum
Fluidum Magnum,
feu
Natura
Aquæ, Vini & Cerevisiæ,
accommodata
ad
Tres
Cizensibus maxime usuales
Liquores,
Aquam, Vinum & Cerevisiam,
Authore
JOHANNES SCHREYER, O,
Medicinæ Doctore, Physico
Provinciali-Civico,
Anno
M DC LXXXVII.
Typis
Herstedianis Cizensibus.

REVERENDISSIMO
ATQUE SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

MAURITIO
WILHELMO,

DUCI SAXONIÆ, JU-
LIACI, CLIVIÆ ET MON-
TIUM, ADMINISTRATORI
NUMBURGENSI, LANDGRA-
VIO THURINGIÆ, MARCHIO-
NI MISNIÆ, SUPERIORIS ET
INFERIORIS LUSATIÆ, PRIN-
CIPICI-COMITI HENNEBERGI-
CO, COMITI MARKÆ ET RA-
VENSBURGI, DYNASTÆ
IN RAVENSTEIN,

*DOMINO MEO CLE-
MENTISSIMO,*

SACRUM HOC.

SERE-

SERENISSIME PRINCEPS.

Ubi definit Phyfi-
cus, ibi incipit Medi-
cus: Communis est
fermo, sed sine fide. Remo-
ta Physica corruit totum me-
dendi opus nec duraturum in
horam. Etenim mederi tan-
tum non est medicamenta mi-
scere aut adhibere, sed etiam
materiæ medicæ naturam scru-
tari, nosse & cum ratione mor-
bo applicare. Gens quidem
Agyrtarum & Medicastrorum
periculo ægrorum inclyta de-
stinatas victimas habet suæ i-
gnorantiæ, inexperta, imò su-
specta temeritate adjuta reme-
dia in mortem vel valetudinem
pro-

propinans. Contra ea veri Medici primum secreta naturæ pervadunt, ejusdemque vires ediscunt, dein latentes potestates ex subtilitate erutas producunt & arti suæ medicæ jungunt in sanitatem proximi, quæ præcocia fata morantur: Hi nunquam non sudant rerum cognoscere causas, cito, tuto, jucunde amissam recuperaturi valetudinem. Hinc Medici salarij Civitatum & Provinciarum fortiuntur nomen Phisici. Eorum est maxime sciscitari terrarum genium, mitis an sit vel iracundus, Archeo hominum con- vel disconveniens.

Memor ergò spartæ VESTRÆ SERENITATIS GRATIA susceptæ, SERENISSIME PRINCEPS, in essentiam aquarum
rum

rum Civitatis nostræ, vini & ce-
revisiæ descendendi, eamque juxta
modiolum ingenii mei erui, ra-
tus **VESTRÆ SERENITATI**
fecisse opus acceptum.

Laboris quidem non otiosi vel
negligentis fuit hominis hunc
foetum generare, & ut orbem
ambulare possit perficere; attamen
timet in itinere maleferia-
tos, quare **TUTAMEN** suum
VESTRAM SERENITATEM
quæsit, suscipiat benignis alis,
promittit in tutelæ pretium o-
mnem ingenii etiam postre-
mam sobolem.

Vivat sedationis fati digna
VESTRA SERENITAS in
spem comptioris temporis, sub
cujus **GRATIA** moratur

VESTRÆ SERENITATI

Ciz. a 20. Mart.

subjectissimus servus

1687.

Joh. Schreyer, D. Physicus.

Introduco, Benevole Lector, trinum
 fluidum Cizense pro studio elabora-
 tum, ut oculis tuis ponat, qua constet
 singulum & materia & virtutibus, id-
 que compendiose. In praeliminaribus
 fui copiosior; sed noli irasci, licet in-
 venias multa quæ dicta diversis ab
 Authoribus, habes ea hic certo sub ti-
 tulo, itidem curiosa jucunda, cum qui-
 busdam virgulis adnotata juxta men-
 tis pondus brevissimis lineis; vitavi
 prolixitatem: facile enim in volumen
 excrescere potuissent paginae; sic Tibi
 Legenti paucum tempus sufficiet. In-
 ceptum meum ipsaque verba, quæ for-
 san contraria videntur, ex contextu
 optime interpretare, & ad ea quæ dis-
 plicent, mutus esto. Ceterum, quæ
 inter occupationes forsan irrepsere
 sphalmata, itidem corrige manus
 benevola, & vale!

Offi-

Officium *Patriæ* jucundum
ac utile præstas,
Dum *Physicus Patrius* doctè
TRIA LIQUIDA tractas
Competit hinc *Patriæ* Tibi di-
gnas solvere grates,
Talia quò promas posthac &
adhuc meliora.

*Quibus Nobilissimo Autori
festinante calamo ap-
plauderat*

GVILIELMUS ZAPFIUS,
Med. D. Archiater Saxo-
Numburg. & Ecclesiæ
Cizensis Canonicus.

PROOE-

PROOEMIUM.

Sex res non naturales Medicis quid? Aer & potus, vitæ maximè necessaria; in aere solis filius calor nostri author; sine aëre animal vivere non potest, nec inanimata diuturnare. 3. Nitrum vitæ pabulum. Animal vitro inclusum cur moritur? Sangvis in pulmonibus unde rubicundior? Amphibia, vrinatores, foetus in utero unde sine respiratione vivunt? Fabulæ sunt post aliquot septimanas viuos extractos fuisse ex fundo maris homines; 5. Fallax est à Cibo abstinence in statu sano. 6. In statu morbofo vera esse potest, Melancholici paucò cibo viuunt. Maniaci unde fortes? 7. Bestiolæ in hyeme sine cibo viuunt. 8. Res non naturales non semper mortis causa. 9. Moses & Elias diuinum passi jejunium. Endymiones. 10. Sine potu nemo viuere potest nisi hydropicus. 11. Potus est necessarius in coctionem chyli & distributionem, in sitis mulcedinem & humidi nativi refectionem. 12. Sitis magis vexat quam fames. Papicolæ & Medici siti magis indulgent, quam fami. 13. Primi parentes liquoribus victitabant. Embryo liquamine fruitur & facile solidis non assuescit; pisces numerosiores quam animalia terrestria. 14, Potus materia est omne fluidum.

A

I. SEX

I.

SEX RES: AER, CI-
BUS ET POTUS,
SOMNUS ET VIGILI-
AE, MOTUS ET QUI-
ES, EXCRETA ET RETEN-
TA, ANIMI PATHEMATA:

non naturales audiunt in foro me-
dico; scilicet, quod corpus no-
strum naturaliter non constituunt,
neque secundum naturam neque
præter naturam insunt; Etenim
vel essent morbus vel sanitas: ex-
istunt modo causæ conseruatrices
& alteratrices, & ad illarum usur-
pationem bene utenti profunt, se-
cus à naturali statu deturbant cor-
pusque afficiunt.

2. Binas potissimum vita nostra
quærit, AEREM ET POTUM.
In Aere solis filius habitat, caloris
et spirituum Author, à quo lumen
innatum cordibus corruscat & per
quem operatur, quo deficiente te-
nebrarum ortus & existendi finis
est. Hæret scilicet illi vitæ semen
& occultus cibus, momentaneum
homi-

hominis pabulum, sanorum & ægrotorum, quo sine etiam trinum mundi regnum non diuturnat.

3. Agnoscunt illud eruditi particulas esse nitrosas, proximum subiectum flammulæ vitalis certo elateris & rigiditatis gradu donatas, ad ignem cordis sustinendum idoneas: proinde animal vitro inclusum propter mutationem isti elateri illatam mori ajunt: Alii sanguinis ab illis conservari globulos volunt, & propterea in pulmonibus cruorem esse rubicundiorum, igneus cum in destillatione nitri videatur color, huic natus & proprius.

4. Ideoque sine aëre cuidam animalium ne momento quidem esse, licet ex communi vivendi necessitate. Sint licet, quibus pulmones rari & expansi & in quorum vesiculis aer (sic in Amphibiis solet) copiâ depositus, quare respirationem etiam aliquamdiu continere possunt, & sine aere vivere videntur seu sine inspiratione: Adferan-

tur etiam urinarii, qui diu sine aeris attractione sub aquis commorantur, propterea, quod forte natura juxta Cor foramen ovale & canalem servaverat apertum, id eoque pulmonum usus idem ipsis est ac infantibus in utero clausis: Inde tamen non inferre omnibus hominibus hoc esse conueniens vivendi genus neque admitti licebit à morboſo, Hyſtaricarum, ludentis naturæ ſtatu, ad ſanum conclusio, aut ab Embryone in vtero ad aeri expoſitam ſobolem. Proinde fabulæ videntur Homines poſt aliquot ſeptimanas viventes ex fundo maris extracti.

5. Potus aeri in viuendi uſum, neceſſitate coniunctus. Equidem membriæ reliquerunt authores, à Cibo quosdam fuiſſe abſtemios longum per tempus, ſed poſterior ætas obſeruauit mendaces. Fraudulenta erat puella Auguſtana per ſedecim annos Imperatoris etiam in deceptionem (ilicet flam-mula vitalis in ſanitate conſtituta) ſemper

semper alimento refocillanda ne
dispereat & moriatur.) abstinenti-
am mentita.

6. In statu morboſo appetitus
per menses prostratus succumbit
interdum sine vitæ periculo. Sic
naturâ melancholici propter calo-
ris natiui benignitatem vel penu-
riam ignauiamque, quo vel nil ali-
menti depascitur, quod & corpora
penè sunt indissolubilia, nihilque
exhalat vel sensibilibiter exspirat,
ex iis, ubi & humores fixi, qui
maniacis in diutina abstinentia,
dant fortitudinem, per multos dies
sine cibo vitam vivunt.

7. Vivunt Bestiolæ tenaci humido
perfusæ & diuite penu intra visce-
ra recondito in defectu hyemali.

8. Vivunt somnolenti, eamque
vitam aliquamdiu ferunt vigilan-
tes: nec cursor in palæstra perpe-
tuus, nec in quiete illico moritur,
piger. Alius soluta nec post ter-
tium mensem quandoque mortem
infert, nec adstricta sedentariis mu-
lieribus longior: Iracundus, hila-
ris,

ris, tristis sua sine periculo vident
lustra.

9. Moses & Elias diviniore ex
causa jejunium quadragesimale,
sustinuerunt, quibus, si fides histo-
riæ Romanæ, Endymiones annu-
merare possumus.

10. Sine potu verum nunquam
vita naturaliter perennabit, quare
Platero haud facile credendum,
qui Legatum Gallicum à prima æ-
tate nil bibisse infert: nec Plinius
videtur fidelis, quando de Julio è
Vicentiorum genere dicit; quod
usque in senectutem caruerit potu.
Admittitur in tantum rusticus, qui
cum per annum à potu abstinuisset
ex præcepto, hydrope liberatus;
habuit hic in ventre lymphæ fon-
tem, quò in quibusdam hydropicis
fitis est exul.

12. Sitis inde magis vexat, quam
fames, quare etiam papicolæ jeju-
nium nullatenus frangi dicunt,
potu, quamvis etiam vinum, in
quo copiosæ particulæ sunt alimen-
titia, ad satietatem sumitur; præ-
caven-

cavendo sic ne ex diuturniori sitis
tolerantia morbi accelerentur, quos
in jejunio ciborum non timent.
Eadem de causa Medici potioni
plus sunt indulgentes quam cibo.

13. Hinc satis fuere Parentibus in
Paradyso juxta aquam lacticiniam,
quibus solum sine pane & carne
aliquamdiu victitasse fides est. Em-
bryo in utero solo liquamine refi-
citur, ut per aliquot annos, nisi so-
lidis advescere cogatur & à mam-
mis removeatur, extra uterum ipsi
potulenta, imprimis lac maternum,
sufficiant. Pisces in aquis viven-
tes, quorum numerus facile exce-
dit eum, qui in terris est animalium,
liquore sustinentur.

14. Ea propter juxta Aerem po-
tus ab hominis cæterorumque vi-
ventium vivere abesse non potest,
cujus materiam omne fluidum seu
liquidum præbet.

15. Placet hujus introducere, ut
communissima, duo simplicia, a-
quam & vinum & unum compo-
situm cerevisiam: de quibus primum

in genere, quantum sufficere videbitur, ne pagellæ in volumen crescant, agere licet, dein in aquarum, vini & cerevisiæ, potus communis Cizensium, anatomiam patebit accessus.

CAPUT I.

De Aqua in genere.

SECT. I. MEMBRUM I.

1. Aquæ derivatio. 2. est materia prima. 3. Ruach quid? Aqua ante diem creata. Cœli & abyssi nomine comprehensa.

I.

Aquam idem esse volunt ac sine qua vivere non possimus, unde & antiquis dicta optima rerum omnium; aeri præferunt, quòd magis alimentat, hunc inficit & morbos curat.

2. Videtur autem tituli potior ratio à binis particulis A qua: quibus indicatur materia prima, solum unicumque rerum principium, Chaos, mixtura illa ex aere, aqua & ter-

& terra, antiquus rerum parens, substantia humida tenebrarum fumo tenui similis, ex cuius subtilissima portione Cœli ordine educti & expansi, media natura in aquam versa, crassissima verò pars & quasi fex totius in terræ globum formata. Abyssum vocat Moses, cui incubuit Ruach, Lumen, Calor, Ignis, vegetationis principium, quod cæteris immisceri non patiebatur, hodie in solis sphaeram repositum.

3. Augustinus & Theodoretus in Genesin, Tertullianus contra Hermogenem per auram vitalem seu materiam subtilissimam explicant Ruach, ideoque Spiritum sanctum haud intelligere aestimantur, quippe voce Spiritus Dei etiam res Dei seu Domini appellatur, item res magna præ cæteris, quibus Deus potissimum in ministerium uti solet; sic Spiritum Domini per ventum explicant Ps. 141. Esaiaë. 40. Montes magni vocantur montes Dei, ignis instrumentum Dei.

Cabalistæ in Sohar restituto illum
Platonis animæ mundi respondere
affirmant. Hesiodus dixit Amo-
rem. Plutarchus spiritum igneum
in omnem formam transmutabi-
lem. Orpheus ætherem spiritus
ignei lumine illuminatum. He-
raclitus ignem visibilem, separato-
rem tenebrarum à luce, unde dies
ortus sit, ideoque aqua ante diem
creata reputatur, cœli & abyssi no-
mine comprehensa, quæ in prin-
cipio creasse Deum Scriptura con-
signavit.

MEMBRUM II.

1. Aquæ definitio. 2. Helmontius contradicit.
3. Aqua est mixtum quid. 4. Liquor quas
habet particulas? Aqua unde facile mobilis?
5. Qua ratione corpora penetrat?

I.

// **D**Efinitur Aqua à Regio, quod sit
pars telluris constans ex parti-
bus tertii Elementi terræ tenuiori-
bus levibus flexibilibus aquam in-
sapidam constituentibus. Aliis est:
Natura media inter densum & te-
nue, inter aerem & terram, men-
struum

struum naturæ volatile, fugax,
ignis impatiens, multiplicem in-
duens formam, Prometheo simi-
lis.

2. Hos contra Helmontius incla-
mat: Neminem mortalium co-
gnoscere posse aquam, quippe de
ea idem scire rusticum & idiotam,
quam Philosophum, affirmat, late-
re enim penitus, quare sit humida
aut liquida; quod prudentioribus
relinquo. Notum tamen est, vi-
rum hunc satis eruditum plura fe-
cisse odio, quam rationum robore,
falsis & futilibus contaminasse sua
inventa, & experimentis potius
certasse, quam eruditione.

3. Considero Aquam prout ob-
vium mixtum & divisibile quid,
ideoque placet fari; Aqua est li-
quor humido-frigidus, cum aere,
& terra junctus, omnium rerum
matrix & nutrix.

4. Liquor est, & hoc habet à
globulorum infinitorum ex variis
levibus inter se repentibus disjun-
ctis & in motu existentibus parti-
culis

um
ere
no-
am
bi-
tus
le-
to-
lies
em
no-
rin-
on-

dicat.
quas
bilis?

d fit
arti-
iori-
in-
est:
c te-
nen-
um

culis contextorum congerie, hinc etiam facile moventi principio obediens aqua, inflectioni non resistit & motu movetur citatiori, neque propriis sed alienis vult includi terminis, superficietenus corpora impingit & cedit propter globulorum lubricitatem.

5. Ubi autem poros petit dilatatos, se infinuat, ibique adhærere dicitur: Helmontius cuspidibus adscribit guttularum: ast aliud demonstrant pumex & spongia, in horum per pressionem particulæ aqueæ foramina penetrant, eaque ut adaptata rotundiformia domicilia subeunt.

MEMBRUM III.

1. Aqua est rotunda. 2. Aqua unde diaphana? oleum coloris obscuri? 3. Aqua unde alba & diversi coloris? 4. Aqua unde gravis? ☉ ☽ ☿ unde ponderosa metalla? Mixta unde levia? aqua unde moveatur versus centrum? 5. Aqua cur ascendat & videatur in superficie protuberare? 6. Ascendit in vacuum aere vitrum, per limbum.

1. **I**psa Aqua rotunda est, quod patet in aerem insparfa, quando gut-

guttulæ tempeſtively rotunditatem ſibi concilians decidendo obſervantur.

2. Rotunditas hæc cum texturam habet non incurvam & angvillarem facit aquam diaphanam: ubi autem particulæ ſibi impoſitæ & magis implicatæ, ut in illa textura fit, ſplendore transgrediendi non conceditur locus, ſed fit quædam opacitas, quod patet in oleo, licet globuloſis particulis etiam conſtet, a rigidis admixtis complicatis obſcuritatem tamen patitur.

3. Ab hac diaphaneitate non eſt color quando alba dicitur aqua, ſed ſuſcipit illum, cum particulæ luminofæ ſuperficie impingentes, propter reſiſtentiam in novum ætatum cum vibrationibus tremulum concitantur, remanente in aqua candore ſeu luce & in viſciditate globuloſa diutius ſubſiſtente; juxta luminis modificationem varius exſurgit in aqua color, uti menſe Majo & Junio interdum ob heterogeneitates, vitriolum nempe

pe, salem, bolum, apparet sangvi-
nea, viridis, rubra.

4. Gravis est aqua tam à rotun-
ditate, nam globuli adunati ramo-
sas particulas, quæ extensioni sunt
obsequiosæ & unde in mixtis levi-
tas, magis excludunt: quam à ter-
ra, cui cognata potius quam aeri,
partesq; illius plures habet suspen-
sas, quam ætheris, inde centrum
versus, & quod globuli se invicem
premunt, semper motum habet.
Hinc & ratio est, cur ☉ ☽ & ♀ sint
metalla ponderosiora, quia rotun-
das habent particulas invicem ma-
gis pressas & complicatas, quas i-
gne fusa in vase explicatas exhi-
bent.

5. Nihil autem gravitati aquæ
detrahit, si in vitro mota adscendit:
fit hoc propter defectum spatii ver-
sus fundum vasis, ad quod se mo-
vere queat; ita etiam ebulliens a-
qua, ubi non conceditur sphæra
activitatis suæ in aere quasi extra
vasculum, contra motum suum na-
turalem protuberat.

6. In vitrum ex quo aer exsuctus
 inverso collo aquæ immersum ad-
 scendit aqua, pressione aeris nem-
 pe externi cogit illa liquorem in
 phialam, in qua aer reliquus rare-
 factus & debilior ideoque pressioni
 externæ, quæ aquam movet, re-
 sistere non potest, proinde vacuum
 hic accusandum non est. Adscen-
 dit aqua per filum aut limbum,
 quo hortulani utuntur in irrigan-
 dis plantis, beneficio pressioni:
 particulæ enim aquæ viscositate,
 quadam sibi adhærent mobilesq;
 sunt, quare altera alteram pellit,
 in filtri poros, illis impletis dum
 adhærendo quantitas sequitur, an-
 terior adscendendo proximæ ce-
 dit, propter contigui amorem, cu-
 jus vis tanta, ut potius in altum
 quasi per filorum scalam trahat ad-
 miniculante motore aere & ele-
 vante calore, quam ut gravem na-
 turaq; deorsum inclinantem conti-
 guam dimittat aquam, sic ultima
 in supremo filorum ordine gutta
 contiguam trahit superiorem sibi
 pri-

primam, altera tertiam & reliquæ
reliquas, ex quibus veluti punctis
fluentibus una continua linea con-
stituitur.

MEMBRUM IV.

1. Aqua unde humida? quæ dicantur humida?
2. Aqua an constringi possit? 3. Unde ignem
extinguit? cur ignem non extinguit aqua sa-
lina? cur bituminosis carbonibus adpersa
flammam auget? 4. Aqua fervens cur citius
ignem extinguit quam frigida? 5. Lac cur
ignem ex tonitru ortum extinguit.

I.

HUMIDITATIS symbolum aqua ab
abyssu & intrinseco flexibili, non
ramoso retinuit principio, atq; hac
ratione arefactionis & coagulatio-
nis impedimenta removet; pro-
priè enim dicuntur humida, quæ id
expediunt, sine caloris sensu & ar-
dore resolvunt & liquant.

2. Mentiri interdum cogitur ad-
strictionem in formis potentiori-
bus, nam & frigoris & caloris sub-
jectum aqua est, ac ab utroq; ex-
pugnatur, nunquam tamen exsic-
catur, quod formalem nacta humi-
dita-

ditatem ; quare à potentiore domi-
nio liberata semper se sistit fluida.

3. A sola humiditate neutiquam,
sed à flexibilitate intrinseca vim
habet rei ardentis poros seu mea-
tus subire, viscositate obturare, par-
ticulas ignis excludere, suffocare.
Secus fit, si salinæ seu maris partes
sunt admixtæ, quibus particulæ
ignis rigidæ & alkalinæ auctæ ma-
gis in motum cientur, unde flam-
ma robur accipit, quod videtur,
si eadem aqua bituminosis apud fa-
bros carbonibus adspargitur, ma-
jorque augendo ramosas particu-
las suscitatur ignis. Idem vero
cum accidit, si dulcis fusa carboni-
cus aqua, fit, quando renitentes
particulæ sulphureæ motum susci-
piunt celeriore, unde flamma ar-
dentior.

4. Aqua quidem fervens citius
flammam enecat, quia in hac glo-
buli aqvosi in citatiori sunt motu,
& quando calor aquæ adscititius
meatus simul aperire rei arden-
tis potis est, istis globulosis & flexi-

B bili-

bilibus particulis facilius conceditur introitus.

5. Neutrum fit in igne à tonitru suscitato, qui vult lacte extingvi, hoc quia glutinositate sua se affigit rei accensæ, coarctat poros & diffusionem ignis impedit. Vel accidit ratione principiorum lactis sulphureorum & aqueorum, istius facile hinc in sulphur datur accessus, huius vero ratione sulphuris flammam impedit flexibilitate sua, dum rigidas vinculat & supprimit, viscositateque suffocat ejus particulas. Cum contra ea sola aqua in hac deflagratione à calore in vapores abire cogeretur, eaque in altum sublata parum aut nihil ad ignem pertingere queat.

MEMBRUM V.

1. Aqua est frigida, caloris & frigoris causa. 2. Glacies quomodo fiat? an ejus causa Hyades? astris nomina fortuito imposita. 3. An à frigore terræ glacies? aqua frigidior terra. aqua ob ignis resistentiam terram diluere non potest.
4. Glacies est à quiete. sub Zona frigida cur mare semper glaciatum? nives in Alpibus unde perpetuæ? 5. A solis recessu est glacies, mixtorum

torum durities à sale. arte unde fiat glacies?
 6. Aer non gelascit, sed vapor, glacies in
 fenestris unde? 7. Aqua citius congelatur
 quam olea & pingvia. 9. Aqua fervefacta cur
 glacies cito fit? 9. Glacies cur levior aqua?
 cur calidior? 10. Aqua in glaciem jam transi-
 ens cur in superficie gibbosa? vinum in pa-
 teram fusum in superficie cur montem habeat?
 à vino intus cur quandoque vitra franguntur?
 11. Glacies unde vasa rumpat?

I.

FRigiditas humiditati aqueæ sem-
 per juncta est, remoto enim cre-
 ationis opere, inque solem reposito
 primo elemento, cætera quieti de-
 stinata manebant sub frigore com-
 prehensa. Particularum quippe
 motus ut est caloris, ita quies ea-
 rum, causa frigoris, quapropter a-
 qua ex accidenti tantum calet, sibi
 autem relicta præprimis & cum
 particulæ luminis vivifici sunt ex-
 clusæ, facile concrescit & fit gla-
 cies.

2. Glaciandi actionem oriri ait
 Helmontius, quando aqua sensu,
 quo pollet, frigus aeris & violen-
 tam ejus impressionem, qua divi-
 dere nitatur Sulphur à Mercurio &

fale, intime tamen cum manere desiderent conjuncta, percipiat, seipsam loricando & incrustando divisorii aeri resistat, & sic in glaciem seipsam convertat. Sed inutilis est imaginatio, etenim aqua sensitivam nunquam accepit animam. Alii atomis frigorificis, quas Hyades in terram evomant, aquam inque massam hanc compingentibus adscribunt. Ast quis descendit de Cœlo expertus intrinsecis stellarum naturis. Notum est à Chaldæis astrorum nomina orta & fortuito illis imposita & ex arbitrio. Sic pro Tauro equi nomen æque licitum erat accipere, utriusque figuram minime refert illa constellatio. Hinc Schilerus in globo suo locum Arietis Sancto Petro, Persei diuo Palo, ursæ Michaeli Angelo assignat. Ideo stellæ non possunt reddere, quod nunquam acceperunt.

3. Kircherus vult glaciem fieri à frigore terræ proprio, quæ aquam magnetice trahat, condenset & contrahat, ut fiat aqua sua soboles:

Verum

Verum latet tantus inter vtramque magneticus amor; imo sub iudice lis est, an terra frigidior aqua? quum plerique à posteriori stent, quia ignis terram potior pars subeat, quam aquam & ob ipsius resistentiam, quamvis hæc terram undique confluat, perfluat, imò plus millecuplo magis existat in sabulo, quam superficie, illam tamen diluere non possit. Ideoque terram habent instar cribri, quod ab igne subterraneo particulae dislocentur, & aquæ detur pertranseundi locus.

4. Propior accedit Regius, quum glaciari aquam monstrat, quando partes aquæ non mouentur & immobiles quiescunt excluso elemento primo. Elementum illud primum vocat subtilissimas, mobilissimas, velocissimas, penetrantissimas particulas, quæ ignem constituunt, hodie solaris corporis hospitem, unde ob hujus defectum sub Zona frigida mare glaciale semper riget, & in Alpium montibus nives visuntur perpetuæ.

5. Solis itaque recessus glaciei causa est, cum scilicet propter motoris seu caloris absentiam particulae aquae salinae seu nitrosae instar paxillorum defiguntur, quiescunt, & cuspides juxta se positae immobiles manent. Sal enim principium est, quo natura utitur mixto duritiem conciliare. Sic beneficio salis etiam aqua immota arte in glaciem constringitur, quatenus per poros vasis sal nivis & sal culinare aquoso nitro junguntur & particulas à motu suspendunt, quae quiescentes solvere salia hoc modo possunt, quare simul rigescunt. Sic in China, ubi fere nullum frigus sentitur, quandoque ab halitu nitroso aqua glaciatur.

6. Aer licet multo nitro gaudet & totus vapor aqueus, dum particulae ejus maxime subtiles agitatae semper & inter se non requiescunt, non congelascit. Vapor autem per se vel in guttulis decidens vel nondum altius elevatus ob crassitiam, longitudinem quietemque sua-

suarum particularum coagulatur. Hinc idem à calore hypocausti fit glacies aut pruina in fenestras propulsus, quia ibi quiescit, propter externum frigus repellens & lucta obfistens.

7. Citius aqua fit glacies quam oleum; illa particulas leves, flexiles & separabiles, remanentibus tantum rigidis crassioribus, facilius amittit, quam oleum, butyrum aut pingvia, in quibus ramosæ inter se cohærent, complicantur & flexiles ab iis incarcerantur partes, proinde modo rigescere videntur.

8. Aqua etiam fervefacta mox in glaciem transit, quod frigus & aeris sal rigidum ad impressas ab igne particulas in attenuata hac à calore aqua fortius & intimius accedere easque expellere possit, atque subinducere subinde quietem & glaciem, quod Majou explicat: In aqua fervefacta, inquit, particulae nitrosæ ab igne impertitæ scitent, quæ postea ob frigoris occursum à motu suo cessantes, non am-

plius jam particulas aqueas exagitant, sed eas figunt conglaciantq; non secus ac ferrum candens frigidaë immersum magis rigidum & quasi firmiter glaciatum evadit.

9. Glacies ex aqua est & in ipsam resolvitur, levior tamen illa, cui supernatat, quod Helmont sulphuri expanso adscribit, quasi sulphur leviari possit eo modo. Accidit verò, quia globosæ particulaë glaciando disjunctæ, rigidæ autem nitrosæ, cum quibus illæ cohærent & levitatis causæ sunt, porosam glaciem aeriqve admissum faciunt, concomitante colore etiam albidiore in glacie, quam in aqua, quod ibi lumen illicô in superficie duriore modificatur neglecto intimiore accessu.

10. Aqua jam in glaciem transiens fit in superficie gibbosa, quia internæ particulaë tenus agitantur in omnes dimensiones, fluentesque ad superficiem rigiditate gibbositatem faciunt, qua ratione
etiam

etiam vinum in fusione, quando particulæ enormentes ad superiora tendunt, in Scypho montem facere videntur, & illæ, si cum impetu in parietes vitri impingunt, id frangunt, quia non datur semper particularum extensarum sufficiens dimensio.

II. Eadem ex causa à congelata aqua vasa rumpuntur non concessio ad extensionem spacio: Pondus enim glaciatae aquæ non accedit, sed diductis aquæ particulis glacies spatiolis augetur. Alii evenire voluit rupturam contractione, quando particulæ ramosæ poris vasorum infixæ ea inflexibilia contrahant rumpantque. Prior autem ratio videtur probabilior, probatque extensionem glaciei levitas, cum contra ea hamosas particulas in aqua nemo hactenus vidit.

MEMBRUM VI.

1. Glacies quomodo fiat aqua? aqua sub vere tepet, pluvia unde calet? fontes cur non glaci-
antur? 2. Aqua ex accidenti fit calida, quæ
aqua

aqua ad coqvenda legumina apta? 3. Frigi-
da cur sudorem pellit potu? corpori affusa un-
de calefacit?

I.

VT solis ergo absentia causa, quod
aqua in glaciem convertitur,
& loricatur, ita & ipsius sub vere
præsentia glaciei in aquam rede-
untis efficiens est, tunc ex filia ge-
neratur mater, moles compacta
diffluit, & à motore accedente ci-
entur particulæ diu in quiete con-
tentæ, sejunguntur reliquæ diviso-
ri quæ obstabant & motus intesti-
nus introducitur, vnde principia
exæstuant, dum se mutuo tangunt
& accedentibus particulis aereis &
salino sulphureis fermentatiua vi
imbutis tepere sentitur aqua; ex
iisdem principiis motis pluvia &
fontana calet. Hæc etiam quod
sulphureas ex terræ poris susceptas
particulas in perpetuo motu sali-
nis contranitentes foveat, glaciari
negat.

2. Ex alieno proinde principio
siue per generationem relolæi ali-
eni

eni, juxta Cremsium, calida fit aqua & per violentiam ignis, cuius tamen atomi per istam diffusæ facile pereunt, facillime vt recipiuntur, ita transeunt, potissimum, si natura sit tenuior: Hæc autem aqua ea propter quod calorem, quam intime suscipiat & penetrare possit in substantiam rerum coquendarum ad edomanda legumina aptior, ac crassior & unctuosior, est, in quo ut diutius excocta, semper fiunt duriora.

3. Quando frigida epota sudorem quandoque pellit affusaque, cuti intus calorem excitat, id à calore aquæ non est; vtrumque fit, ex accidenti, illud cum halitus ab æstuantibus præcordiis in totum corpus diffunduntur & in sudorem concresecunt, hoc vero si cutis densata nihil expirare concedit, insitumque calorem retro pellendo auget.

MEMBRUM VII.

1. Frigida epota cur nocet? 2. Ventriculo offensa

fenfa. 3. Sudantibus prohibetur & epate ca-
 lidis. 4. In pediluujs facit deliquium animi,
 nervis obest. 5. Parricidis nocet.

I.

FRigida sua natura manet aqua,
 proptereaque epota nocet: per
 æsophagum mox cordi & sangvi-
 ni largissimum frigus cum ipsa
 communicatur, unde exturbato
 sanguinis motu, succedens post
 ventriculum frigida, cursum vita-
 lem prorsus abscindit, introducit
 in corde effervescentiæ cessatio-
 nem & crebro mortem, quia tunc
 calor extinguitur, cum præprimis
 paucus sit interior, potior ad ex-
 terna expansus, Spiritus enormon-
 ticos depauperat, poros cutis con-
 stipat, aciditatem laticis non di-
 minuit, coagulationes promo-
 vet, virosam Zymosin ne mini-
 mum refrænât, utcumque palato
 arrideat, æstuantem sitim lenoci-
 nio demulcet; sed post grandescit,
 hostis manet intus in patiente
 & ob concentrationem caloris na-
 tiui febrilem calorem accendit.

2. Ven-

2. Ventriculus ipse, nisi diutina adfit consuetudo & natura robustissima, qua rustici & hydropotæ eam ferunt, ab assumpta languet, fermentum ejus læditur, villi laxantur tonusque frangitur.

3. Ex labore sudanti frigida portio perniciosissima: Itidem in caliditate hepatis, vbi quasi ad filicem candentem affusa in vapores eleuatur, & laticem vtilem sudando simul aufert, vel per fumum concitatis pulmonibus & quassante motu inæquali coagulo favente debilitatem & orthopnæam vel membranulis nerveis molestam tussim adfert.

4. In pediluviis quandoque lipothymiam introducit, facilius in iis, qui viscidis & flatulentis scatent humoribus, naturæque sunt humidioris, suffocando penuriam calidi natiui. Proinde Japones & Sineses calidam tantum sorbent, vitamque vivunt diuturnam. In vulneratis nervis Galenus & hanc rejicit, quia eorum substantiam, ex

ex humidiori materia constitutam,
humectando resoluat & putresce-
re faciat.

5. Nocet maxime externe adhi-
bita soboli-matri- & patricidis co-
actaque necessitate intus admiffa.
Publium Malleolum Matricidam
apud Romanos hoc supplicii genus
primum subiiffe signat Florus:
In culeum conjiciuntur cum ca-
ne impuro per nouendum post
nativitatem cæco: Indicio, hos ma-
leficos parentes suos non honoraf-
se, sed omnem pudorem & purita-
tem canum more, qui publice
coeunt, exuisse. Gallum jungunt,
superbam malitiam delinquentis
in parentes vel liberos peractam
significando. Viperam etiam ad-
dunt, quæ disrupto ventre credi-
tur in lucem orta, indigitando
tale monstrum à parentibus na-
tum in proprium exitium. Simia
etiam interdum adest, vt pote
hominem æmulatur, sed non est,
sic maleficus sine ratione simia
& non homo æstimandus.

MEM-

MEMBRUM VIII.

1. In febribus an prodest frigida? 2. & an in Hectica? 3. In dolore capitis, nephritico adhibetur. Item in dentibus dolentibus, arcet haemorrhagias, solvit alvum, singultum sistit.
4. Olim aqua calida & frigida mensis apponebatur. Calix unde dictus? Claudius Tiberius Nero.

I.

IN febribus prodesse frigidam sunt qui concedunt ex Galeno, verum maxima cautela hinc opus est; adhibuit Pergamenus, quando febris erat ardentissima praesente simul viscerum robore & apparentibus coctionum signis: Eadem ratione Erysipelaceam inflammationem extinguere affirmant hodierni; colliquativæ remedium esse & fitis ex calore adurente praesentissimum mitigativum laudant, sed iisdem praesentibus indicatoriis.

2. Rara autem eorum conjunctio est, prohibentia frequentius occurrunt signa. Exulat ergo in hectica, ubi gracilitas corporis,
pau-

paucus calor & à frigida facile extinguibilis. Absit in morbis, ubi attenuatio viscerum, imbecillitas, insuetudo, anni tempestates frigidae, ubi aliud clima, quam Græcorum calidum, ubi aquarum impuritas est, cum alia remedia, sanguinem & totum corpus refrigerantia tutiora nobis in promptu sint; eam ob causam penitus obsolevit frigidae usus.

3. In doloribus capitis, si circa tempora, frontem & synciput perfundatur frigida, ut & in dolore lumbis admota nephritico, quod & calida ante cibum assumpta, facit, faturando & diluendo acidum prodest. Acuit visum epota pura, quia minus excrementitia ac vinum. Contra dentium vacillationem & dolorem mane temporibus affricatam, impediendo affluxum, familia Electoralis in usu habet. Hæmorrhagias narium faciei adsperfa prohibet, vel enim refugiens versus cor sanguis extremas partes relinquit vel ab alkali

li aquæ acidum sanguinis compe-
scitur, ut ab ebullitione desistat.
Solvit alvum laxando villos fibro-
sos ventriculi, & intestinorum per
frigus. Singultum sistit elotis par-
ticulis vellicantibus, & si a repleti-
one, verso in ructum molesto ha-
litu.

4. Olim mensæ apponebatur &
frigida & calida, non ut ebiberent
eam simplicem, sed pro miscendo
vino præsto sit ad palati vel calen-
tis vel frigentis placitum; Calida
autem frequentior fuit, unde Mar-
tialis:

*Me convivæ leget misto quincunce,
sed ante
Incipiat positus, quam tepuisse
calix.*

Hinc & calix dictus, quod calidam
sustinebat, & Claudius Tiberius
Nero, cum avide calidum forbe-
ret, Caldus Biberius Mero voca-
batur.

MEMBRUM IX.

1. Aqua aerem & terram continet. 2. Pisces per
tres annos vitro inclusi vivunt. quomodo
pisces

C

pisces in aqua vivunt? 3. Bullæ quid? citius
 in aqua pereunt quam in cerevisia. 4. Aqua
 unde habet terram? terra sub salium specie ap-
 paret. 5. Aquæ in palude cur virides, nigrae,
 rubrae? 6. Nitrum aquæ inesse quomodo pa-
 teat? Vitriolum aquæ colores varios tribuit.
 7. Aluminis præsentia in aqua unde inno-
 scat? in fluminibus unde lucidior superficies?

I.

Nostra aqua cum terra & aere
 est mixta, tres enim magnæ
 massæ, aer, aqua & terra, in u-
 num compositum coivere, de quo
 Boile: Materia prima universalis,
 non simplex aqua elementaris, sed
 agitata moles seu cumulus ex se-
 minum principiis in parva cor-
 puscula redacta, ante tempus non
 erat humida, quæ effundi poterat,
 sed aqua sicca & pulverulenta.

2. Aquas spiritus intus alit, vasti
 quoque marmoris æquor diffusus
 per totum: Inde piscium per tres
 annos vitro inclusorum ex sola a-
 qua viventium historia. Aquam,
 velut terrestria animalia auram,
 vicibus perpetuis hauriunt ege-
 runtque, quo videlicet aereum
 quid ad vitam omnium animalium
 neces-

necessarium, seu vitale ab aqua
veluti ab aere aleas secretum, in
cruoris massam trahitur.

3. Aeris in aqua praesentiam bul-
lae probant in vitro aura primum
depleto per liqvoem infusum dis-
seminatae; Etenim elasticâ vi, qua
pollent aeris particulae, antea in a-
qua porulis reconditae & pene in-
conspicuae jacentes, jam in bullu-
las intumescunt, & propter levita-
tem suam atmosphaerae pressura
sublatae sursum tendunt. Eadem
de causa etiam fiunt bullae in flu-
minibus motis seu decurrentibus,
quod in his elater inesse creditur,
superioresque partes premere in-
feriores. Citius autem evanescunt
quam in cerevisia, quia haec visci-
ditate sua & tenacitate diutius su-
spensas illas continet.

4. Continet & aqua terram, e-
amque vel à prima mixtione reti-
nuit, vel illam transeundo assumit,
quae interdum sponte ad fontium
margines residet, vel post evapo-
rationem in fundo vasorum qui-
escit.

5. Apparet maxime sub salium specie Nitri, Vitrioli, aluminis aliusve salis. In paludosis locis colore viridi, nigro, rubro: Ex pluviis illuc decidentibus graminum tinctura viridi imprægnatis vel foliis calore corrumpente vel admixtione ochræ, boli.

6. Nitrum patefit, si affusa aqua igni scintillulas cum fragore præbet. Vitriolum in infuso per colores eosque varios. Modo enim pulvis gallarum adjiciatur, nigrescit aqua; Si solves vitriolum album in aqua simplici & gallæ pulverem immittes, color incipiet à griseo nigricante pervenitque ad violaceum: Si vitriolum viride addas, statim nigrior apparet, qui paulatim augetur, donec tota aqua atramenti colore tincta fit: si vitriolum cæruleum substituatur, color fit subviridis, pulvis verò ubi residet, color cærulæus reviviscit. A vitriolo Martis rubescunt primo aquæ, dein colore violaceo nigricante

cante inquinantur, sed minera copiose insit necesse est.

7. Aluminis præsentiam vides, si oleum tartari per deliquium infuderis, ab inde aqua lactis colorem nanciscitur & fit turbida cum alumine foeta. Sal commune sapor & coctura, in flumine vero prodit lucidior superficies, quia ob salis copiam, & quod minus motui materiæ subtilis in poris suis hærentis resistat, major fit luminis refractione.

MEMBRUM X.

1. Aqua est elevativa & congelativa, cur facile in vapores elevatur? 2. Elevativa à congelativa non differt nisi tenuitate. Elevativæ aquæ usus. Sidera quam habeant materiam? Cænicula quid? 3. Planetæ ♃ ♀ ♂ cur fusci coloris? planetarum æstus quid infringat?

I.

A Salibus aquarum est præcipue nota differentia, de qua post: introduco hic elevativam, quæ supra firmamentum, & congelativam, post separationem aquarum

C 3

in

in mare collecta, quæ est & in illam semper magnetico proclivis appetitu. Proinde aqua terram ambiens facile vaporis specie relietis compedibus terrenis cum aereis particulis alte è terra adscendit & tandem varia sub coagulationis specie iterum apparet.

2. Illa elevativa, alias supercœlestis, quam in nova & decima sphæra subsistere volunt, cum primordiali chaotica congerie eadem aqua est & ejusdem essentiæ, manfitque illa aqua post separationem, sed à spisso & fuliginoso corpore sejuncta & maxime tenuis, ut ferme homogenea sit; aerem multum & terram paucam habet, in qua mixtura, tanquam in oleo incombustibili, lumen immortale ab interitu vindicatur. Ex hac sidera prodiisse scribit Becherus: Nemo enim, inquit, inficiabitur, sidera & stellas ex terra lucente & aqua constare, cum id affirmat Psalmus: & contignas cœnacula ejus ex aquis; per

per cænacula autem intelligere
stellas affirmant interpretes.

3. Kircherus concedit in ♃ ♀ ♂
aliisque Planetis aquam, cui lucem
primordiale immiscuit Deus, id-
eoque ratione aquæ apparere fusco
colore, terræ vero lucidiores.

4. Hæ aquæ supercœlestes uni-
versum mundum fomento ani-
mant & a solarium astrorum æstu
frigiditate sua & humiditate defen-
dunt, juxta Schott. in Iten. Ecstat.

MEMBRUM XI.

1. Congelativa suas habet species.
2. Mare quid?
unde habeat sal? cur semper salsum? cur ver-
sus æquatores magis salsum?
3. Mare est i-
gnis aqueus; unde noctu corrulcit?
4. Mare
non putrescit, habet animalia longæva, copio-
sa: juxta mare stirpes luxuriant. Mare mortu-
um cur non habeat pisces?
5. Flumen, Rivus
Lacus, Palus, stagnum quid?

I.

Congelativa audit vel primitiva
& vocatur mare, vel derivativa,
quæ facit flumina, stagna, lacus,
fontes.

C 4 2.

2. Mare, alias Oceanus, post separationem illam aquarum, quæ terram confluebant, suscepit congeriem; estque moles aquarum, in certum alveum congregata, adscititii falis ex fundo maris colligatione fœcunda; etenim ibidem montes submarini sunt fale congesti, quos solvere rivi confluentes non sufficiunt, cum scilicet & horû pars aquea vel in vapores elevetur, vel terram subeat, fal vero manet super. Sal, cuspidibus prout est ornatum, terræ poris angulosis non respondet semper, sed sua in matrice stagnans, à solis calore dein magis coagulatur & figitur, quare etiam versus æquatorem falsius est mare, quod solis æstu præterea dulces aquæ elevatæ in vapores alibi deciduos fiant, salinæ verò in fixas versæ particulas.

3. Mare dicitur ignis aqueus, noctu quippe corruscat, quando solidæ rigidæque falis particulæ à motu invicem vehementius collidunt, ilicet ut ex chalibe & filice affrictis exsurgit ignis.

4. Ratione salis mare, quamvis illuc omnia etiam excrementa orbis confluant, non corrumpitur; habet inde animalia longæviora, cum ex sale caro fit compactior. Habet idem inde copiosiora; Venus enim ex spuma maris eapropter nata fertur, & Elisæus sale aquas fœcundasse in sacris legitur; Hinc stirpes maritimæ præ cæteris luxuriant. Secus fit in mari mortuo, ubi asphaltitidis amaritudo prædominatur, ob cuius præsentiam in eo animalia generari aut vivere nec volunt nec possunt.

5. Ex congelativa primitiva, si ve mari dicas, profluit omnis derivativa aqua, & quando separata videtur, facit flumen, aut fluvium, qui etiam moles est aquæ copiosæ intra ripæ terminos perenni fluxu decurrens; Rivum, qui cum flumine pene convenit, nisi quod minor aquarum copia intercedit; Lacum, qui est collectio aquarum ab intrinseco principio vel saltim perenni erumpentium; Paludem, quæ

quæ est collectio ab extrinseco, non tamen fluente aut vivo principio: stagnum ab extrinseco, sed fluente & vivo principio quod est collectio.

MEMBRUM XII.

1. Fontes quid? 2. An oriuntur per spiritum subterraneum? An per ignem terræ intraneum? Montes sunt matrices fontium. 3. Aqua pluvialis an faciat fontes? 5. Fontes mare agnoscunt maris fluxus & refluxus causa. 6. Montium usus. 7. Pulsione adscendit aqua in montes. 8. Mare omnes terræ plagas alluit.

I.

AD derivativam aquam etiam numerantur fontes, aquæ vivæ & limpidæ continui & indefessi prolapsus, seu ex venis terræ effusæ perennes scaturigines.

2. Harum circa originem multa & obscura adhuc indaginis est subdatio. Quidam subterraneum aliquem spiritum somniant vividum, cuius ope sursum, ut solet sanguis in corpore vivo ad caput, adscendat & pellatur aqua. Alii ignem terræ intraneum produciunt, qui aquam in vapores resolvere potissit,

fit, illi dein condensentur in fontes ex cacuminibus montium, quod ibi frigidior aer coagulationem adjuvet, in declive defluos: Proinde etiam montes agnosci debere matrices fluminum, utpote Danubium, Rhenum aliaque reddunt, Alpes. Taurus totius Asiæ alluvia, Ararat Tigridem & Euphratem; Septentrionales montes parturunt Boristhenem, Wolgam; Montes lunares Nigrum; Andes habent Amazonum & Rio di la plata sive argenteum.

3. Ab aquis pluvialibus, cum aquæ marinæ adscensus in montes impossibilis reputatur, quidam deducit fontis ortum. Terra, dicit, istas tanquam spongia imbibit, post tempus reddit facitque ad scaturigines per longam ætatem duraturas sufficientes; probat sententiam, quia tempestate sicca minus, humida, vero plus aquæ contineant fontes.

4. Verum spiritus ille terræ vividus cum Vulcano fabulæ sunt.

Roridæ evaporationes ut insufficientes ad copiosissimas fontium copias explosæ, deficit præterea coagulandi perpetuum frigus, interdum & in declivioribus locis sunt scaturigines. Aqua pluvialis à terra absorbente potissimum in sui fecunditatem consumitur, imò propter gravitatem versus centrum potius descendet, quam ascendet; deest præterea faber, qui ex spongia exprimit & elevat. Item perpetuitas fontium nulla foret, quando per aliquot menses pluviae tardarent. Et quidni æque tempestate sicca, quando aqua in vapores solvitur, vel à terræ confidentia, venæ obstruuntur, defectus aquarum in fontibus initium habere possit? quare de pluvia concidit opinio.

5. Proximiori ergo via fortean deducuntur fontes perenne scaturientes & salientes e mari, quatenus sua aqua subintrat porulos terræ relictis cuspidibus salinis, vel in meatus quos transit depositis, (unde

de dulcis est fontis liquor) particu-
la particulamque per intrinsecum
elaterem aut adminiculo athmo-
sphærae seu lunæ prementis (qui-
bus fluxus maris & refluxus etiam
adscribitur) pellit, trudit, & cogit,
ut solet per limbum plantas irri-
gantem, adscendere in montes, ubi
fontium perpetua origo.

6. Is montium primarius dicitur
usus, ut horum circulorum seu ca-
tenarum machinæ terrestri nodi
à canalium seu catenarum suba-
quearum nodis, utrisque quasi sy-
phonibus donatis, susceptam a-
quam & pressione in cacumina
pulsam, tanquam per tubulos revo-
mant in irrigationem totius terra-
rum orbem.

7. Agnoscit etiam Siracides ma-
re fontium genitorem: adstipula-
latur, quod Haffnienses observant,
plurimum fontium ad maris afflu-
xum & refluxum excessus & defe-
ctus aquæ. Cremsius addit: ex
voragine aquarum quasi per con-
tinuum filum derivatur aqua in
fon-

fontes, ea de causa origo aquarum fit in montibus, quod ibi ebullit: In mari enim est matrix fontium Iliadum dicta.

8. Et cur non aqua aquam pellere possit, quando altitudine mare terram superat ipsiq; gravitate incumbit? Quod Helmont. agnoscit, Mare seu globus aqueus, dicit, in terræ medio est eminentior, unde fons erumpit humectandæ terræ: Olaus etiam refert, ex influxu maris in voraginem Gothiæ adscendere aquam in fontes montium.

9. Nihil enim obstat, quod videatur Oceanus magnus non omnes alluere plagas: id forsan ex ignorantia est, cætera enim, quæ hodie dicuntur maria, cum Oceano sunt connexa & per cataclysmata, ut Hollandia in testimonium prope est, olim præter propter disjuncta. Mediterraneum mediante freto Herculeo; Pontus Euxinus per Bosphorum & Hellespontum maris Mediterranei seu Egæi; mare Mæotis mediante Bosphoro Cimmeri-

merico Ponti Euxini; Sinus Finnicus & Gothicus, partes maris Baltici, junguntur oceano mediante freto Danico & sic reliqua.

MEMBRUM XIII.

1. Aqua congelativa vult attenuari.
2. Ros quid? fit nubes, ros in Nova Zembla & in Arabia non est.
3. Quas habeat vires? est cosmeticum: nocet herbis & animalibus. dicitur siderum saliva, manna rusticorum, Mehlthau / Milthau.
4. Nebula quid? nubes unde nigra?
5. Cur vere & autumno frequentes nebulae?
6. Nubes quid? unde ros & pruina in locis, ubi nebula non fuit, decidit? pruina cur plantarum in superficie sit?
7. Nubes & nebula unde foetent?
8. Nubes cur interdum rotunda? unde soles plures appareant in nube.
9. Nebula & nubes quomodo fiant aqua? pluvia procellosa unde?
10. Nebulae post tertium diem pluviam faciunt. pluvia rorida unde? nix cum pluvia unde? pluvia post ortum solis unde?

I.

OMnis aqua congelativa, seu primitiva, seu derivativa dicta, propter magnetem, quo superiores aquas appetit, & aerem inclusum sursum nititur, attenuari, depurari desiderat. Sed cum altius adscendere terrae pondere aggravata

vata non conceditur, in rorem nebulam, nubem, pluviam, pruina, nivem, grandinem conversa decidua apparet.

2. Ros sub crepusculo, tempore sereno non nubiloso, quo distrahuntur vapores in humidum aeris, fit ex aquæ potiori parte terrena, quare etiam gravis est, & ultra ultimam aeris regionem elevari non potest, altius enim si trahatur, cogitur in nubem, nocturno frigore condensato vapido & pingvi, quod accedente sole, scilicet quod salinum attrahatur ab ipso, resolvitur & in terræ gremium recidit. Hinc in Nova Zembla, ubi perpetuum frigus, in Arabia deserta verò, ubi exurens calor, nullus ros observatur.

3. Humeat fœcundat roburq; plantis addit atque ab herbis virtutes lambit. Si aquam agnoscit solum parentem ros nitro aereo impregnatum, mulieribus, quod ratione nitri abstergit, pro cosmetico est: Chymicis menstruum universale.

fale. Sulphuris verò vel mercurialis pars venenosa si mixta, & sole accedente absorptaque humiditate, illa ficca terrestris remaneat, comburit herbas & folia, sterilitatemq; infert. Oves si maditis hoc rore sulphureo-mercuriali vescuntur herbis, fluxum ventris patiuntur & moriuntur. Plinius appellat fiderum salivam. Virgilius rubiginem, Keckermannus rusticorum mannam, sacharo dives est, sed fale corrosior. Germanis quibusdam audit Mehlthau/ ros farinaeus, à similitudine; aliis Milthau/ quod ex eo nascuntur interdum vermes, Milten dicti.

4. Nebula, quæ & aquam agnoscit vaporosam, in altiori quam ros generatur aere, ex halitu graviore spissiore, vel particulis oblongis & propinque coactis, unde luminis transitum excludunt, indeque nebulae & nubes nigræ apparent, proptereaq; non multum elevari possunt, nec formari in quantitates globulares, ob humidi frigidi re-

D sisten-

fistentis calori ætheris superioris prævalentiam.

5. Verno tempore & autumnali sunt copiosiores, quia tunc major est inæqualitas inter calorem diurnum & frigus nocturnum.

6. Si vapores magis aggeruntur & sublimius hærent, dicitur nubes; loco enim tantum differt à nebula & dispersione particularum vaporosarum, unde hæc à vento facile solvitur materiam alibi transferendo, ex quâ in locis, ubi nebulæ non fuere, ros aut pruina existunt, siquidem tum pruina partibus plantarum adhæret, quas ventus tetigit.

7. Fœtent interdum & nubes & nebula ab assumtis è terra seminibus fracidis. Fracedo autem illa in elevatis ad aeris locum superiorem emoritur, hinc pluviae iis resolutis etiam non fœtent.

8. Quandoque apparet nubes rotunda, si venti adversum utrinque tenentes eam tangunt & quasi constringunt. Inde & quædam
nubes

nubes ab oriente assurgit, altera huic ab occidente obviam venit. Rotunditas illa nubium repræsentat aliquando plures soles, si venti sint tepidiores, si fragidiores materiam nubium in glaciem constringunt.

9. Et nebula & nubes tandem in aquam resolvuntur, dum flexibilium & lubricorum vaporum motus, quem in nebula ventus circa terram adjuvat, in nube vero in aere hæret, cessaverit, ab aeris pressura repressi & elevationi non obedientes vapores gradatim condensantur, introrsum reflectuntur, & sic ponderosiores amissa propria forma in aquam resoluti versus centrum inclinant pluviamque faciunt, interdum etiam procellosam, si copiosiores simul resolutæ & cum aliis in delapsu cumulatae defluant particulæ.

10. Eadem quando in altum pelluntur junctæ, propter frigus aeris sibi invicem occurrentes crassæ manent; quare post alterum

vel tertium diem, cum ros non ca-
dit, accedente calore ætheris solis-
ve & aeris preffione, resolvuntur,
demum in pluviam. Hinc inter-
dum ortum solis lucidum paulo
post feqvuntur pluvia, interdum
roris & nebulæ instar cadunt,
quando inferior aer se contrahit &
quasi per cribrum fit decidentia,
aquæ pluvialis; evenit autem id
potissimum cooperante frigore,
quare tum etiam nix cum pluvia
apparet mixta.

MEMBRUM XIV.

1. Pluvia unde globularis & levis? 2. Unde te-
pet? mineralia aeri exposita unde æstuant?
3. Pluvia dat terræ fertilitatem. id habet à ni-
tro. non facile putrescit, lotricibus accommo-
data, est menstruum magnum. 4. Pluvia san-
gvinea unde? unde lactea? unde ex pluvia fer-
rum & lapides decidunt? unde locustæ & ranu-
læ in pluvia? Demissius volitantes volucres &
insecta unde pluviam imminere indicant?

DECIDIT pluvia globulari penè seu
circulari superficie, eamque af-
fectat vel ut naturæ aquæ compe-
peten-

tentem, vel ut figuram perfectissimam, qua contra hostilem siccitatem se defendat, negando penetrationem. Oritur rotunditas hæc, si posteriorem rationem spectas, quando materia subtilis seu æther particulas vaporum, quas ambit, non quidem extendere ac à se mutuo disjungere, attamen complicare & consequenter cum vicinis conjungere & in globulos undiq; tangens accumulare valet, externa facie etiam lævigata, quia aer, qui guttas circumfluit, eas atterendo polit nitro suo tanquam pumice.

2. Ab illa attritione seu per motum impresso calore pluvialis aqua tepere sentitur, præprimis quando exhalans è terra sulphuris fumus misceatur, vel nitrum aeris fermentativis particulis illam imbuat; quippe in fermentatione calor est; Unde mineralia aeri exposita, vel aqua pluviali imprægnata æstuant.

3. Per hanc mixturam nitro sulphu-

D 3

phu-

phuream pluvialem terra accipit fertilitatem, licet plures spiritui astrali & astrorum influentiis, quibus imprægnetur pluvia, adscribunt. Nitrum est, quod accedente liquore emolliente pluviâ terræ junctum semina explicat & dilatat compedes, quibus detinebatur Archeus: Hunc sulphur admixtum, calore suo corrigendo humiditatis frigidum, excitat, ut enitatur, ex ventre terræ præmonstraturus specierum vegetativarum foetus. Eandem ob mixturam pluviâ semel depurata non facile putrescit, ad humanos usus, præprimis lotricios pro detergendis lintheaminibus accommodatior: Propter sulphureos & salinos halitus spirituosos magnum est menstruum.

4. Nitrosa ex conjunctione prodigiosa oriuntur pluviæ, scilicet, sanguineæ; nitrum enim in destillatione rubet: ex sulphureis aluminosis exhalationibus multiplicibus à nubibus compressis, accedente sale nitri, lac æmulatur pluvia.

via. Si falis vitrioli martis fumus
 jungatur & subito accendatur,
 comburatur, ferri seu lapideam in-
 duit naturam, quam dein cœlum
 pluit: si semina animalium vel plan-
 tarum elevantur & putrescunt in
 pluviali regione, locustas & ranu-
 las reddit.

5. Pluviam imminere indicant
 demissius volantes hirundines &
 insecta, quia vaporis specie nubes
 ex alto subito motu descendens ae-
 rem subjectum propellit, & simul
 hirundines atque insecta, quæ alias
 abblandiente serenitate ætheris in
 altum evolant.

MEMBRUM XV.

1. Pruina quid? 2. Nix quid? 3. Nix unde
 stellas referat & splendet? 4. Cur & alias
 figuras habeat? rosas & fila præmonstrat?
5. Cur hyeme tantum cadit? cur opaca? lu-
 cidior aqua & alba? 6. Nix propter nitrum
 refrigerat. vitra Veneta, etiam in munditiem
 reposita, unde frangantur sponte? 7. Nive
 refrigeratus potus nocet: Cur hic potus hy-
 dropem causat? 8. Nix unde causa pingvium
 graminum in montibus? Nix unde habeat ver-
 mes? 9. Grando quid? unde in æstate fre-
 quens?

quens? quomodo à nive differt? 10. Calor & frigus grandinis causa. 11. Grando semper rotunda, ex accidenti fit plana, convertitur in glaciem. 12. Capillaris, cornuta, pilosa grando non est prodigiola. 13. Grando in superficie cur non semper pellucida? intus cur alba?

I.

Sic aqua congelativa vaporetenuis elevata, per variam resolutionis speciem apparuit, jam se sistit per constrictionem. Pruina primum prodit, fit hæc plerumque ex vapidulo rorifero nivis vel glaciei formam induente, & dicitur ros gelu contractus: quandoque agnoscit aerem in terræ poris tenuis conclusum & vapidum à frigore congelatum, nebulam interdum, quando ejus particulæ roridæ à vento aliunde deferuntur, ubi nebula fuit, & è frigore, si terram attingunt, constringuntur.

2. Nix alterum constrictum est, oritur ut aqua pluvialis seu particulæ nubium ab aliis recedentes, aeris frigida tempestate ultima afficiuntur, pugna ventorum in flocos discutiuntur, & in terram decidunt.

cidunt. Nam aqua elevata ab aere
agitataque nubis specie suspensa &
ventorum concurrentium vi in
partes disrupta, antequam terram
attingit, spumescit, quare non in
guttas inspissatur, sed in nivem.
flante Borea constringitur admi-
randam stellarum figuram referen-
tem & splendentem.

3. A lumine & spiritu infuso de-
ducunt nivis splendorem. Verum
à nitroso sale coagulationis princi-
pio & splendor & stellaris forma
est, destillatione nimirum, si urge-
tur nitrum, splendor seipsum pro-
dit, figura autem angularis stellata
nitro propria est nivique commu-
nicata.

4. Quandoque quidem declinat
à communi sexangulo, cum in
aere caloris & frigoris viscitudine
agitatur, unde etiam propter va-
rios collapsus rosas refert, si sulphur
viscidum sit admixtum, in longitu-
dinem extenditur & videtur filosa,
liliacea.

5. Hyeme tantum cadit, quia eo

D 5

tem-

tempore & tempestate aer universaliter frigidus contraxit spissitudinem; eapropter etiam fiunt sublimiores & parvi flocci, majores autem cumulatis invicem stellulis decidendo oriuntur, eaque confusione plures facies accipit, quarum singula luminis radios reflectit, unde opaca est, non adeo obscura, ut ipsa aqua, quæ in poros suos turbatasque partes profundius lumen admittit & quasi absorbet, nix e contra in superficie & commutato partium situ illud reflectit, unde alba apparet.

6. Nivis & glaciei nitrum est, quod vina aliosque liquores in poculis vel vitris contentos, si externe admoveatur, refrigerat, id enim curiosi inesse non perfunctorii monstrant Chymici; per poros, quibus & vitra gaudent, indeque præprimis Veneta, in munditiem reposita, ab admissio aere humido solvente nitrum, fracturam patiuntur: penetrat nitrum & imprimi humoribus potestatem frigoris.

7.

7. Propter frigus illud stomacho minus accommodata hæc, quam Martialis ingeniosam gulæ dicit, potionis species & voluptuosa ingurgitatio; ut plurimum, licet secus in assuetis, pœnas luit potator, sentit dolores colicos, cordis subversiones, quandoque mortem, quod etiam in frigidæ potu adnotatur. Hydropisim accelerat hæc ingluvies, quia continuam excitat sitim constipando glandulas, ut lympham, quæ fauces humectare solet, dein in ventrem deponunt vasa lymphatica, ubi vaporum exæstuatione excitata plus sitiunt ægroti, copiosiores appetunt liquores in refrigerium, & mare interius augent.

8. Ast montes pingvissimo gramine superbire faciunt nives, unde ni removeantur, armenta saginantur in suffocationis periculum. Id est à nitro feminali terræ fermento conjuncto, quod sæpe in vermes reviviscit, si in aere oberans nivi mixtum in superficie terræ

ræ

ræ requiescit, & ab exhalationibus igneis fumidis Archeus latitans excitatur, quare tales vermes rubro colore signati observantur.

9. Grando fit etiam ex aqua congelativa concurrente maximam partem nitri aerei, potissimo constringente, efficiente; quod ut in æstate copiosius, ita grando in eadem tempestate, adminiculante inferioris aeris frigore, quam maxime fit. Differt autem à nive fiendi principio, quod grandinis materia prius solvitur, quam coagulatur, nix verò congelascit, antequam resolvitur.

10. Quare Regius non modo errat, quando, ex nive grando ortum suum accipiat, statuit, scilicet, quod illius flocci, antequam terram propius accedant, amplius à calore densentur in guttas coagulabiles; sed & calori injuriam facit, cujus ratio est in humido attenuare. Verum equidem est concurrat calor, quatenus deciduum vaporem seu aquæ guttulas mixtumque nitrum
five

five fal in resolutione detinet, usque ad frigidum aeris locum deveniant & à gelu in grandinem condensentur; utpote Kircherus ad hujus generationem gelidissimum ventum & aerem seu tepentem aquam convenire affirmat, idque experimento monstrat, quod apud Authorem videatur: fit enim eodem modo, quo aqua calida gelido cœlo exposita citius congelascit, quam frigida.

ii. Helmont. aquæ sensum & hinc inducit, quo guttæ pluviales separatoris aeris frigori seipsas coagulando resistere nitantur? sed somnium est.

12. Grandinis rotunditas invariata manet à guttulis aqueis, nisi ex accidenti impulsu alterius corporis mutove ipsi planities vel angularis aliave forma imprimatur: Oblonga fit, quando ventus occurrit, particulas vaporis vel guttulas, quæ coagulari jam volunt, in filamenta & longitudinem extendit, & à globositate retrahit; quod si
copi-

nibus
 as ex-
 ubro
 va
 maxi-
 simo
 od ut
 lo in
 ante
 ma-
 e fi-
 ma-
 agu-
 nte-
 o er-
 tum
 quod
 pro-
 ore,
 iles;
 ujus
 Ve-
 lor,
 feu
 cum
 five

copiosas conjungit & compellit, cum quadam planitie glaciei figuram accipit eaque sub specie grandis defluit.

13. Capillaris, pilosa, cornuta non illico est prodigiosa grandis, fit enim ab impuritate guttularum tenaci materiae & terreae admixta, ea propter frigus rigidas particulas & viscosas in globularum formam cogere non potest, nec guttulae illam consequuntur coagulationis sub opere, cum eam licet nancisci nitantur; versus centrum se conferunt particulae aquae, inque superficiem protrudunt materiam istam tenacem, rigidam, cui decidens nix, quae saepe coincidit, adheret, ideoque fit cornuta, pilosa & capillaris grandis.

14. Ex hac diversae materiae admixtione, quae in circumferentiam pellitur, vel quando aliud corpus planitiem imprimit, unde pori confident nec lumen admittunt, in superficie grandis non semper est pellucida. Intus autem manet
alba

alba, quod cum nive habet commune, quia centrum à frigore, non extreme est coagulatum lucemque propterea retinet; superficietenus magis incrustata, ubi etiam luminis reflexio facit pelluciditatem, si à rotunditate & aquea puritate non deflectit.

MEMBRUM XVI.

1. Aquarum differentia ratione resolutionis & con-
- strictionis. differt aqua ab admixtis. 2. A-
- quarum color. 3. Aquarum sapor, odor.

I.

Congelativa aqua etiam ad elevativam adscendere nixa ut vel resolutione diversa videtur & con-

strictione, dicique potest marina, fluviatilis, lacustris, fontana, rorida, nebulosa, pluviosa, nivea, grandinosa: ita etiam ratione partium heterogenearum admixtarum, odororum & saporum diversa constitui potest. Sibi enim relicta pellucida, insipida, fatua, inodora esse debet.

2. De

2. De coloribus supra facta mentio, ex vitriolo scilicet acido, sale vegetabili seu sale aluminis acetoso, emergunt multivarii colores, quando ab adiectione illorum particulæ in aquæ suspenduntur poris: Idem fit, quando perfluendo meatus terræ, heterogenea facie tingitur & venenosa.

3. Sapores ex adunato sale exsurgunt, & pro figuratis suis particulis facit aquam vitriolaceam, aluminosam, salinam, unde acidulæ nomen habent, & à bestiis non gustantur: pro admixtione sulphuris dulcis est & frasca; sulphur enim primum odorabile, præprimis ubi sale volatili sit explicatum. Hinc fiunt thermæ, ab utriusque autem præsentia erit opaca, salubris vel nociva.

MEMBRUM XVII.

1. Aquæ bonitatem invertunt partes heterogeneæ: aqua in doliis in Indiam missis cur sub linea defectum patiat. 2. Aqua ab igne corrumpitur & non corrumpitur. 3. Frigus facit aquam nocivam.

1. De-

DEfectus suos patitur Aqua & à bonitate decedit, si particulæ heterogeneæ fermentatione disperguntur, aut ex fundo præcipitatae elevantur: hoc operatur præprimis solis calor; Idque patet in do-
 liis in Indiam missis Aqua repletis, quando fermentando etiam foetorem contrahit Aqua, vermibusque generandis fit matrix, maxime sub linea æquinoctiali. Helmont. evenire autumat, concepto ex loco fermento, eoq; consumpto cessare, quippe, si lineam transcendere, navigantes videre Aquas in se redintegantes. Sed quid opus est alieno, quando materiam Aquæ illæ sustineant fermentescibilem & à calore loci facile fuscitativam, quam postea lineam ultra remissiore sub calore in fundum dimitunt cessante fermentatione? Horne, in arca Moysis, accusat lunam ibi locorum semper propinquam, à qua omnia putrescant. Curiosi dicunt fieri, quod sulphureum & salinum

E

linum

linum internæ fermentationis principium evaporare ex obturatis do-
liis non possit, ideo fœtorem im-
primere: utpote fœtentes fiunt a-
quæ in vitris obturatis repositæ.

2. Ignis calor itidem defectio-
nem adducit aquæ, coquendo atte-
nuat, & evaporando subtiles abe-
unt partes remanentibus limosis &
terrestribus. Hoc quidam non un-
dique verum censent, sed potius
coctionem emendare Aquam, sen-
sibilibus fecibus depositis, quæ sto-
macho graves sunt. Utrumque
hic suum habet locum, quæ te-
nues puræque sunt, coquendo defi-
ciunt Aquæ, crassæ ea ratione de-
purantur à subsidente limositate,
in corruptionem proclivi.

3. Ex frigore fit aqua morbida,
de quo supra Aphorismo de frigi-
dæ potu sufficienter dictum est.

MEMBRUM XVIII.

1. Aqua omnium rerum principium: aqua est fe-
mineæ naturæ. 2. Concreti causa materia-
lis. 3. Materia ventorum. 4. Quid signat a-
nima-

nimalia ex terra creata? 5. Terra duplex. 6.
 Aqua matris naturam habet. 7. Aquæ Deus.
 8. Aqua & ignis nuptiis ponebantur in limine
 ædium. 8. Aqua cur in baptismo?

I.

OMnium rerum principium ma-
 trix & origo aqua, qua terram
 & aerem comprehendit, cuius in-
 terventione cæteræ particulæ con-
 servantur, ne arctè coeant, nec se
 mutuo atterant & absumant. Id
 antiquus Thales agnovit, teste
Diogene Laertio & Seneca. Idem
 vult Hesiodus, quando dicit: Tota
 aqua est femineæ naturæ, quia re-
 rum semina in se continet & fovet,
 multiplicem ideo induit naturam
 & Poetarum Prometheum sequi-
 tur.

2. Concretorum cunctorum cau-
 sa materialis ac seminum fermen-
 torumque capacissimum hospiti-
 um, ad alterationes proclivis, quo
 spiritus seminales volunt trahi, ad-
 dicta; ut enim à spiritu aquarum
 abyssò incubante fœcunditas erat
 earum, ita hodie materiæ fluidæ

E 2

Archeo

Archeo efficiente gravidatæ aeris nitro influxu cooperante debet. Elementa etiam, exoletis semini- bus fabricam compositam diutius non sustinentibus, ad Hylen pri- migeniam humidam, compage gradatim soluta, retrogredi cogun- tur.

3. Eruditissimus Kircherus, quod sit omnium mixtorum mater de- scribit aquam; hanc incubat, per- git, Spiritus Dei seu ignis, & hoc causante fit etiam aqua materia ven- torum, suntq; omnia aqua, quæ mundus in se habet.

4. Concordat sacer textus; nec contrariatur sibi Moses, quando a- libi dicit: Creasse Deum plantas & animalia ex terra: Indigitat enim vel in terra creasse, vel terram non fuisse aridam, pulveream, duram siccamve, sed aquæ substantia ma- ceratam, qua & per quam ad semi- nis unicuique seu plantæ seu ani- mali appropriatam naturam & spe- cificam differentiam constituen- dam radicali suo humido concurrat.

5. Ter-

5. Terram Helmont. facit duplicem, originalem eamq, in fructus mixtionis non concurrere dicit. Sed phantastica hæc est, addit quippe ipse, nec assumitur à natura, nec artis opera reperitur, ubi ergò existet? Alteram fructum aquæ vocat, quem malle dixisset partem aquæ heterogeneam.

6. Habet autem aqua matris naturam à Creatoris magnali magno, Fiat, crescite & multiplicamini; quo ipse Deus in spondo abyssi aquarum sigillavit desiderium semenque mundi; suam autem inclinationem explicat per specificam feminis cujusvis necessitatem pro alteratione magnitudinis, figuræ, situs, motus & quietis, & hac ratione trium regnorum fœtus soli exponit.

7. Inde forsan Ægyptii, pro superstitionis excellentia & idololatriæ, primum sacra fecere aquæ & Nilum adorarunt; Neptunum dixere antiquissimum Deum, Oceanum & Thetin Deorum parentes.

Perfis etiam aqua erat Deus, teste Herodoto; Scythæ & Celtæ illum appellarunt Thamumafmodem.

8. Inter Romanos matrimonium ineuntes, & sponsus & sponsa in limine Domus tangebant aquam & ignem manu, vel quod agnoscat omnium rerum elementum seu principium Aqua, & quod ex aqua concurrente igne omnium rerum formæ producantur, ut ex femina per adunionem maris soboles, vel quod ignis lustraret, Aqua ablueret, ideo nubentes puritatem & castitatem foverent.

9. Quare nil prohibet affirmare, dum Aquam in baptisate tangimus, casti, puri Sponso nostro Christo jungimur, memores puritatis & castitatis Institutoris Sacramenti, hoc signum, nempe Aquam, in fœderis testamentum constituentis.

MEMBRUM XIX.

1. Animalia sunt ex aqua.
2. Quo ordine animalia creata? Avium caro cur siccior quam piscium?

um? 3. Gramen materialiter aqua est. 4. Mineralia ex aqua sunt. 5. Mineralia ex materia fluida: auri materia, sulphuris. 6. Helmontii Bur, aqua manus non madefaciens. 7. Lapides ex aqua. 8. Fontes lapidescentes. pluvia fit lapis. 9. Lapides pretiosi: aqua quomodo fiat lapis? 10. Vegetabilia ex aqua oriuntur, quomodo crescunt?

I.

A Nimalia omnem partem constitutivorum principiorum aquæ debent; Humoribus stagnant venæ arteriæ, nervi, vasa lactea, lymphatica & omnis generis carnes, quæ latice absumpto, præprimis in febribus, adeo subsident, marcescunt & in Aquam fatiscunt, ut patet in hydropicis; nec excluduntur ossa, licet terrea vel saxea appareant, in aquam sunt mutabilia.

2. De piscibus nemo negat, ad dubitant quidam de avibus. Verum cognatio his est cum istis, volucrum multæ species natant, & piscium progressio in aquis est instar volatus avium in aere, utrisque alæ & branchiæ pro remis,

cauda pro gubernaculo. Inde Claudius Victor: materies avibus & piscibus una est.

3. Historia Geneseos probat, & Becherus ordine explicat: Illa aqua, quæ maria constituit, altera enim in altum elevata est inque sidera coivit, coaluit & seipsum præcipitavit; diu autem cum supra terram steterat, non modo ob admixtam terram, lutosa, lenta & crassior, & propter abstractionem materiæ pro stellis fæculentior facta, fermenti intrinseci suscitativi beneficio varias novas species produxit, scilicet aquatilia, dum hæc in mari contingebant varia animalium genera ex terræ superficie, prout humida erat, generabantur, quæ inter aves agmen ducebant, proinde earum caro ficcior, piscium humidior. Sexto die ex temperatiori terra seu globo terraqueo, reliquis animalibus ex terra productis, nempe quadrupedibus, nobilis ille bipes blasinari cœpit, motione carens, homo, cujus capiti per

per nares summus Opifex aliquid
splendentis & vivificantis ex supre-
mo inspiravit.

4. Atque nil refert, gramine car-
nibusq; vescantur animalia, aqui-
la etiam & leo nunquam bibant a-
quam. Gramen materialiter Aqua
est, ex gramine vero fiunt carnes
animalium, sanguis, lac, ossa, pro
seminalium idearum singulis spe-
cie differentibus partibus animalis
existentium diversitate. Ideoque
sanguinem bibat ales & leo, cum il-
le Aqua esse non desinit, ab hac nu-
triuntur; & si ex ossibus vivit ca-
nis, ex Aqua alimentum habet.

5. Regni mineralis producta a-
quam etiam agnoscunt matricem,
unde Dygbi ad Borrichium scribit,
ex terra damnata aqua madefacta
se eduxisse sal, sulphur ☉ ♀ ♀ ♂;
imò Aqua pluviali diu irrigata tecta
plumbea auri mixturam contrahe-
re. Faber in Spaygr. refert: Fon-
tes quosdam auri & argenti folia,
imò amnes granula ferre, quæ non
sint ramenta fodinarum à trans-
E 5 fluen-

fluentibus aquis rapta, quia fodi-
næ adeo friabiles non sunt ac mol-
lis compagis, ut aquis ablui aut
abradi possint, sed in ventre aqua-
rum producta & beneficio cujus-
dam sulphuris coagulata. Sic in
thermis excoctis aliquando ☉ est
in fundo.

6. In fodinis prima metallorum
& mineralium pro puritate & im-
purity, qua differunt, substantia
liquida observatur & secundum
naturæ legem fluidum quid. Hoc
Plato aquam fusilem, Libavius suc-
cum ex Aqua dicunt: Kircherus
vaporem aqueum, qui si per loca
calida & sicca transierit, ubi parie-
tibus sulphuris lentor & pingvedo
calida adhæreat, eamq; adsumse-
rit, aurum fieri affirmat &c. si pin-
gvedo advenerit impura & frigida,
sulphur, & sic cætera mineralia.

7. Helmont. pro genio suo pe-
regrina voce Bur appellat materi-
am mineralium, de qua ingeniose
in Magno oportet: Metallario in
fodinis frangente faxa, non raro
de-

dehiscunt partes & rimam dant, unde tantillum aquæ subalbida emanat, quod mox concrefcit faponis liquidi instar. Hoc Bur Chymicis & est, Aqua ista, quæ manus non madefacit, aqua elementalis.

8. Lapidés ex Aqua esse ipsi sunt testes, quod copiosi & copiosa arena juxta & intra flumina congeruntur, hujus autem particulæ sibi invicem appositæ faciunt lapides. Inde Helmont. arenosam aquam, in centro terræ matrem filiorum, seu lapidum agnoscit. Sendivogius aquam terream seu limosam, appellat.

9. Confirmant fontes lapidescentes, qui faxeo salino vel lapidifico principio non turgent; itidem pluvia in vetustis templorum tectis & in muro lateritio multis ignibus perusto latentes guttulæ aqueæ lapideam in substantiam conversæ. Achates Septalianus, in quo limpidissimus liquor mobilis undiq; gorgoneo succo inclusus videbatur, sententiam coronat.

Bor-

10. Borrichius addit: In criptis
 lymp̄ha destillat, quæ mutatur in
 lapides. Steno consignavit omne
 solidum, quod secundum naturæ
 leges à fluido est productum: pro
 splendore & opacitate verò dicun-
 tur lapides è limpidissimis cœli seu
 aquæ fontibus esse corpora, puris-
 simæ roris exuberati guttulæ, con-
 cretæ cœli lacrymæ iique pretiosi;
 Cæteri succi sunt cum terra mixti;
 nulla enim montosa regio est, quæ
 in antro nativo non habeat aquam
 puram insulfam per rimas destil-
 lantem sponte in lapidem coagu-
 latam, vel strias omnibus fumis
 faxeis vel succis indurantibus vel
 salibus compingentibus orbas, ad-
 eò ut hic nulla quærenda vis lapi-
 difica, sufficit corpusculorum qui-
 es & mora pressu elateris invicem
 insinuatorum, vel cuneatim nexo-
 rum, vel penetrantium ab externo
 fluido secretorum, quæ opus ab-
 solvunt.

II. Vegetabilia materialiter &
 immediate ex Aqua fiunt: Hæc in
 ter-

terram absorpta à fermento femi-
nis vegetabilis ideali specifico mu-
tatur in proximam materiam plan-
tæ specie diversæ. Unde etiam pa-
renchymata earum secta succum
per plura vasa lymphatica, quæ mi-
croscopio observantur, copiose fun-
dunt, quod patet in Betula. A so-
lo jove pluvio saxis adnatæ herbæ
crescunt, sine radice aquæ puræ
inditæ surgunt in folia & flores, e-
quidem minus perennantes; pro-
pe aquas luxuriant & quasi expan-
sis brachiis Aquam hauriunt, in in-
diciu[m] materiæ esse aquosæ.

12. Helmont. pondus addit ex-
perimento, quo ramum salicis in
clibano torrefactæ terræ indidit, so-
la aqua pluvia madefecit, nactus
tamen arborem saliceam proce-
ram, remanente siccatae terræ pri-
mitivæ quantitate & pondere. Sic
& Digby feminis peponis ex sicca-
ta terra, sola Aqua dein imprægna-
ta, vidit fructum exsurgere crassi-
tie hominem æquantem.

MEM-

MEMBRUM XX.

1. Omnia mixta in aquam resolvuntur. 2. Vegetabilia in liquorem secedunt, sal & olea fiunt aqua. 3. Mineralia & metalla vertuntur in aquam. pluvia mineralis unde? 4. Animalia aquam nativam sudant coctione. Coemiteria cur non in cumulum excresecunt? 5. Extremo die totus mundus fiet aqua ex quo novus mundus.

I.

Quidni istud sit principium mixti, in quod ultimum solvuntur, nec in prius redeunt omnia, hoc aqua, quæ genium elementalem retinet & in aliud nunquam commutativa est.

2. Vegetabilia putrescendo & coquendo facile in liquorem abeunt relicto capite mortuo; hoc in sal facili negotio conversum, deinde coagulatore separato fit aqua. Eodem etiam modo olea, quæ vegetabilium partes & spiritus arden-tes, beneficio alkalino in elementalem aquam vertuntur.

3. Mineralia plura sponte ablata feminis concreti contagione, metalla difficiliter per privationem

con-

consistentiæ, vertuntur in Aquam, reliquum aperto igne conflagratum in nubium hospitio in aquam fatiscit. Unde forsan pluvix minerales & metalliferæ decidunt. Lapides omnes mediante sale circulato suam fixitatem amittunt, & in Aquam transeunt æquiponderantem lapidibus, è quibus emanavit.

4. Animalia itidem citra liquoris additionem, quia ab idea specifica in partes nondum determinata, Aquam nativam sudant, coctione eademque continuata resolvuntur in Aquam, putrefactione id fit post mortem: quare cœmeteria in cumulum nunquam excrescunt, quod in terræ dehiscit poros & meatus materia cadaverum fluida. Et si non Animalia ex Aquea materia, cur cadavera una nocte lunæ exposita fracescant? Aut ranæ in transparentem vertantur mucilaginem? quod Helmont. observavit; imò quid pisces nisi Aqua congelata?

5. Quare etiam licebit affirmare ignem consumaturum totius machinam in chaoticam reducturum Aquam creata omnia, ex qua DEUS fabricare dein velit possit novum mundum.

MEMBRUM XXI.

1. Ex qua constant ex eadem nutriuntur omnia materia.
2. Vegetabilia attrahunt alimentum.
3. In desertis locis quomodo plantæ reficiantur?
4. Mineralia quomodo augentur?
5. Lupus sola aqua vivere potest.
6. Aqua unde nutriat?
7. Est aqua non augmentationis, sed conservationis principium.

I.

QUæ ex Aqua principium habent ex eadem desiderant in conservationem sui nutriri, vel immediate, qua ratione vegetabilia, idque ex Aquæ particulis globosis hauriunt. Mineralia verò maximè ramosis delectantur, licet nec in totum luminosis Aquæ aeræ destituantur, quibus animalia præ iis gaudent.

2. Vegetabilis natura omni conatu

natu attrahit pro idea specifica in
hanc vel aliam partem convertibi-
les liquores, nisi, quam tamen hor-
ret, ariditate & alimenti defectu
conficiatur.

3. Cui ut prævideat Cœlum be-
nignum, in desertis locis noctur-
num rorem expansa in ora plan-
tarum effundit. In Canariensibus
Insulis Arbores guttulis prægnan-
tes perpetuis continuo stillicidio
fitienti regioni conferunt liquo-
res.

4. Mineralis Archeus magne-
tismo quodam subsequentes parti-
culas ramosas adaptat prioribus
jam accumulatis & eo modo nu-
tritionem suam ex aqua absolvit.

5. Mediate animalia ex aqua nu-
triuntur pleraque: Lupus etiam
sola aqua in rapinarum defectu
contentus: quatenus vel vegeta-
bilibus & carne, utrisque ex aquo-
sis antea enutritis partibus, ut di-
ctum est, victitant & alimentantur.

6. Opus coronant Authores, qui
aquam à Creatoris benedictione
E habe-

habere vim alimentalem affirmant. Hippocrates dicit, habere alkali occultum, inde nutriat. Aristoteles agnoscit aquam mixtum quid. Lactantius ait: Aqua nutrit omnia, & propter opes nutritivas sufficit piscibus in suo elemento viventibus.

7. Equidem minus nutrit quam vinum cæteraque potus genera, proinde non augmentationis, sed conservationis est materia: illius ratione Pergamenus ex catalago alimentorum excludit Aquam, ipsi autem medicamentosam & alterativam facultatem assignat, hodie destillatæ, quia aquæ usus in morbis obsolevit, attributam, cui hic non erit locus.

CAPITIS I. SECT. II.

MEMBRUM I.

- Wissensch.*
in
1. Aqua Cizensium est congelativa; triplex Hei- nichen- sis, Fockendorfen- sis, Rasbergen- sis.
  2. Fatua aqua quæ? optimæ aquæ nota?
  3. Al- bedo in aqua quid indicet & unde?
  4. Fon- tes ex oriente scaturientes præcellunt pro fluen- tibus

ribus ex meridie & septentrione. 5. Tenuis aquæ effectus: tenuitatis indicium in aquis. 6. Levitatis in aqua indicium: aquæ in fusione unde strepunt? limosæ aquæ obscuriorem habent motum. 7. Simplex aqua quæ sit?

I.

Aqua Cizenfium cum congelati-
va convenit, suas scaturigines
agnoscit Heinichensem, Fokken-
dorffensem & Rasbergensem, ex
quibus per tubulos ligneos in civi-
tatis alveos primarios plateæ Cal-
cariæ, Rosmarkianum & Brülen-
sem collectanda ducitur.

2. Fatuæ pene sunt binæ prio-
res, propter coloris absentiam, o-
doris & saporis, ideoque etiam te-
nuissimæ, levissimæ & simplicissi-
mæ, bonæ notam nomenq; optimæ,
est enim optima, quæ gustus, olfa-
ctus & omnis qualitatis expers,
merentur, quem in numerum
Rasbergensis non venit.

3. Hippocrates equidem colo-
rem album aquæ tribuit, & ab eo
commendatitiam facit eam: ve-
rum ut sapor & fragrantia ab ad-
mixtis est, ita albedo: Quæ si est

F 2

aqvæ

Hei-
s. 2.
3. Al-
Fon-
fluen-
tibus

aquæ naturalis à diaphaneitate, seu coloris privatione deducenda, quippe à lucis modificatione oritur.

4. Bona est Aqua nostra Heini-
chenfis & Fokkendorfenfis, quod earum potior pars ex oriente confluit, unde concoctior & depuratio-
rior reputatur; quæ à septentrione fluit Rasbergenfis, vel à meridie, crassa magis limofa. Accedit, quia priores binæ ex fundo adfcendunt profundiore, quare diutiori colatura repurgantur, filtrantur, feculentia remouentur, fecus fit, quando terræ superficiem lambit, cujus impuritates retinet, in Rasbergenfi.

5. Aquæ illæ tenuitatem vendicant, quod cito corpus permeant, hypochondria non distendunt, nulla viscera obstruunt, nec lithiafin, quippe nulla habent femina, quæ archeum disponunt ad faxeam indolem, nec hydropifin caufant. Legumina optime emolliunt, ut calori coquenti obtemperent, pe-
ne

netrantiores enim sunt ob tenuitatem; lintea iis madefacta aeri exposita cito siccantur.

6. Levitatem vel pondus monstrat, si priores duæ cum Rasbergensi aqua ad stateram examinantur: hoc fecere Reges Persarum, levissimis qui utebantur aquis. Lintheum illis imbutum & exsiccatum idem pondus, quod antea habebat, exhibet. Strepunt hæ ex vase in aliud transfusæ, quod non accidit limosæ, in qua particulæ mobiles globosæ obscurantur & confunduntur, ut fiat motus obscurior, qui etiam in turbidis apparet fluminibus. Propter levitatem vino facile miscentur, neque infringunt saporem; utrumque ex crassiore expectandum non est. Ventericulum non gravant, testante gente rustica & plebea: Cito calent & cito refrigerantur, ideoque facile alterabiles, quod levitatis signum ab Hippocrate ponitur.

7. Simpliciter coronat sedimenti defectus: Heinichenfis &

F 3

Fok-

Fokkendorffensis Aqua pene nul-
lum agnoscunt; lingvā non fe-
riunt ut insipidæ, nullas ferunt ra-
narum generationes, quæ ex fundi
fracedine aliàs generantur putrila-
ginosa; infusæ æneis vasculis nec
relinqvunt maculam, nec tabem
imprimunt, aut epati pulmonibus
nisi calore æstuantibus frigidissi-
mæ præbeantur, qua ratione etiam
nocent, brutorum, quibus ab iis po-
tis jecinora manent optimæ consti-
tutionis: alvi fluxum non indu-
cunt, nisi ex frigore, nullam ad-
strictionem, quas Rasbergensi no-
lim tribuere affectiones.

MEMBRUM. II.

1. Heinichensis aqua ex fundo argilloso surgit. quomodo depuratur?
2. Argilla spiritu mundi imprægnata. terra virginea aqua confortat.
3. Aqua unde mollis? Heinichensis Nitrum & Vitriolum continet aqua.
4. Argilla matrix ♂.
5. Vitrioli partes, aqua vorax est. dicitur vesicaria.
6. Aqua Heinichensis quid?

I.

Fons Heinichensium argillosum
agnoscit fundum, filtrum pro-
inde

inde densius, per quod nisi tenuis-
simæ aquæ particulæ bene depura-
tæ adscendere solent, relicta pene
omni heterogeneitate, quippe plus
30. Mensuræ vel drachmam uni-
cam sistebant in vase coctæ, eva-
poratæ, terram argillaceam.

2. Est Argilla, terra virginea,
quibusdam dicta, spiritu mundi seu
particulis luminosis nitrosis sem-
per imprægnata, destillatione e-
nim strias in capitello spiritus vini
instar, licet in receptaculo aquam
sapiat, exhibet. Illum aquæ Hei-
nichensi communicat, adeoque ab
eo virtutem quandam confortan-
tem habere necesse est, utpote spi-
ritus mundi à multis pro panacæa
vendicatur, venditur.

3. Accipit aqua hæc ab argilla,
quod fit mollior, qua tamen ratio-
ne nihil à bonitate remittit sua, sed
magis in tinctorum operas accom-
modata, quare præ Fokkendorfen-
si expetunt, cum præterea aliquam
vitrioli partem continet.

4. Est Argilla enim potissima

F 4

ma-

matrix mineræ ♂ vitriolo prægnan-
tis, utpote hæc effoditur simul
cum terra in ollas apta à Cassellen-
sibus, Skœlensibus, Meuselwizen-
sibus, quare & quædam virtus
♂alis aquæ huic communicari pot-
est per omnem ejus dimensionem,
ut solet ☿ infusum imprægnare,
licet sapore non sentiatur extensa.

5. Vitriolum constat sale acido
terraque sulphurea, quare Aqua
hæc ratione acidi appetitum non
destruit, potius vorax dicenda;
propter sulphur frigiditatem mo-
deratur & infringit; martialem au-
tem naturam cum habet, deob-
struit, infixas visciditates diluit, a-
periendo & præcipitando educit,
per ureteres, vesicariaque inde fit.

6. Est itaque Heinichensis Aqua
ex spiritu mundi & terra argillofa
nitro & vitriolo imprægnatus li-
quor, refrigerandi moderata & de-
obstruendi vi pollens, omnibus ani-
malibus utilis.

MEM-

MEMBRUM III.

1. Fokkendorffensis aqua matricem habet sabulosa-
sam. sabulum fundum indicat profundum, aqua
hæc unde depurata fit? 2. Unde habeat Ni-
trum? unde dura & pellucida? lotricibus, quæ
aqua commoda? 3. Nitrum mundi balsamus.
4. Nitri partes. Aqua Fokkendorffensis excel-
lenter refrigerat sine noxa. 5. Nitrum habet
acidum. aqua, quæ in vomitu & singultu ad-
hibenda? 6. Nitrum fit alumen. Aqua Fok-
kendorffensis in febribus admittitur. 7. Aqua
hæc quid fit?

I.

Fokkendorffensis Aqua sabulosa
exsurgit è matrice arenæq; subti-
lissimæ quantitatem retinet paucis-
simam: ista indicat profundita-
tem, quantum enim ad centrum
propinquiores descendant terræ
fossiles, arenam copiosiore cum
aqua mixtam sine fundo invenire
dicuntur; hinc propter longiorem,
quam adscendendo peragit viam,
impuritates deponit, fitque Aqua
limpidissima, tenuissima.

2. Assumit in progressu ex are-
na suæ coagulationis principii,
quod in terra corpus fit, Nitri præ-

F 5

Hei-

Heinichenfi partes potiores, unde fit durior aqua spiritibus aereis plenior & pellucidior, ad extrahendas tincturas, ad rubedinem inclinantes commoda & lotricias manus. Nitrum enim salis lixiviosi etiam indolem habet, quod ab omni impuritate mundificat.

3. Cum vero Nitrum fit mundi balsamus, per quem vitæ diuturnitas omnibus influit, fœcunditatem terræ affusus dilutus largitur, quippe hordeum aqua nitrosa maceratum & sterili terræ commissum, illam impingvat, vt fertiliorem proferat segetem, in quo ad naturam Nili accedit; Sequitur ergò, quod hæc Aqua Fokkendorffensis vitæ animali potissimum conferat, hæc fœcundet: Eademque verè fit, quam Galenus in febribus aliisque morbis olim ægrotantibus admisit.

4. Habet Nitrum spirituosas particulas, quæ in perpetuo sunt motu, & ex quibus calor exsurgit communicativus aquæ huic, quare etiam
iam

iam calere dici poterit, excellenter tamen refrigerat ob salinas fixas in quiete manentes, sed id sine noxa efficit, quod hydropotæ affirmant, scilicet cum à Nitri penetrandi præcipitandi vi imbuta, nullas ventriculo molestias pariat, nec in vesica, quam eluit, faciat moras.

5. Nitrum habet quandam aciditatem, hanc Fokkendorfenfi itidem confert, unde acidum stomachi confortare potest, præcipitatione effervescentias inhibere, hinc in vomitu & singultu, eluendo simul salia vellicantia, interdum præsentaneum remedium, nec colicam oriri concedit.

6. In naturam aluminis evolutis spirituosus particulis nitrum ab ita coctura. Inde fixum & fit sal; quare ab hoc quadam stipticitate etiam imprægnata est aqua, aut ventriculo grata, hepatis adæquata, ut largissime epota nocere non possit, quin potius calorem præternaturalem extinguere & febres inhibere.

7. Pro.

7. Proinde Aqua Fokkendorfen-
 fis est liquor Nitroso aluminosus ex
 spiritu mundi & arenosa matrice,
 gravidus penetrandi, refrigerandi
 & præcipitandi vi in viventium
 potissimum salutem præditus.

MEMBRUM IV.

1. Rasbergensis aqua est impura.
2. A meridie & septentrione fontes eandem habent aquam.
3. Quomodo hæc aqua depuratur? nocet.
4. Non est tenuis.
5. Obstructiones causat.
6. Cur facile putrescit aqua Brülensis & ex eadem cerevisia cocta?
7. Puteus S. Thomæ.
8. Est vitiosa aqua Brülensis.
9. Quid sit eadem aqua

I.

RASBERGENSIS fontis liquor non est
 ex Helmontii quellem, sed pe-
 ne limosum habet stratum, ex quo
 cum adscendit, dum pateat ampli-
 or via in progressu, non amittitur
 impuritas, potior pars immanens
 emanat simul, estque hæc Aqua im-
 pura.

2. A meridie, qua fornice etiam
 tegitur, versus occidentem descen-
 dit, quare etiam minus coquitur,
 de-

depuratur, cum solis radii eum non adspiciunt liquorem neque nitro suo præcipitant figuntque particulas terrenas separantve, sed sibi relinqvunt, quare post evaporationem magnam quantitatem terræ impuræ demittunt ex peroleo carbonario anthracino susceptam.

3. Proinde, nisi & potissimum ebullitione vel subsidentia unius alteriusve diei ante usum depuratur, pota vel adhibita, neque minus chylo mixta ex ventriculo, cui etiam bellum indicit, distributa in vasa chylifera & cruoris separatoria loca, pariet obstructiones, indies ab eadem assumpta augendas.

4. Habet præterea hæc Rasbergenfis alkali ad aluminis nitrum accedens, sed fatuum, unde toti homini noxia est Aqua, eo magis adstrictione adhæret vasorum parietibus & ventriculis, & ob concurrentem limositatem ad tenuitatem & pelluciditatem nunquam accedit, pondere cæteris valet, & pri-
mas

en-
s ex
ce,
ndi
um

die &
quam.
ocet.
aufat.
ex ea-
omæ.
fit ea

n est
pe-
quo
pli-
titur
mens
im-
tiam
cen-
ur.,
de-

mas Heinichenſi & Fokkendorfenſi cedit.

5. Hujus ratione, qua mixturam impuritatis & fatuitatis habet, diutius in ventre moratur, tumidum eundem reddit, & putrilaginosos humores mollitie ſua à limo inducta, & per omnes aquæ poros extenſa, vel gravitate vel lubricitate auget.

6. Eadem mollities facilis corruptionis cauſa eſt Aquæ hujus: quippe à tepidiorè æſtatis aere tacta, propter particulas heterogeneas in motum concitas, non in meliorationem, ſed corruptionem fatiſcit. Idque etiam accidit cereviſiæ exinde coctæ, & in calidioribus Brûliæ cellulis aſſervatæ, quando eodem tempore in fundo quiſcentes feces ſuſcitantur & liquori confunduntur in novam, quæ corruptionis faciem habet, fermentationem.

7. Olim puteus S. Thomæ, quem tota urbs, etiam agonizantes, quadam ſanctimonia hauriebat, hodie

ve-

vero, quod Papam sapiat, exul, ac-
colis Brülensibus præbebat aquam;
Hunc jamdum per tubos, derelicta
illa Thomana in puritate obscura,
ob succendiorum periculū successit
Rasbergensis inexceptaculum di-
ducta aqua, licet quondam Arcis
nostræ & Canonicorum erat fami-
liaris liquor.

8. Patriæ ea propter recommen-
dare nolim pro usu coquinario, ni-
si, ut supra relatam, post aliquot
dies, licet id difficile spero, depo-
suerit peregrinum suum rancorem;
eluidis vasculis & lintheaminibus
cum deficiat altera præstat accom-
moda, in coctionem verò cerevi-
siæ eligere svadeo rivulum.

9. Est hæc Brulensis aqua bitu-
mine limoso foeta in internas ho-
minis operationes non apprime
proficuis, sed propter adversas he-
terogeneitates maxime rejectaneus
liquor.

MEMBRUM V.

1. Dicta quod insint contenta nostris fontibus,
probatur.
2. Filtratione.
3. Evaporatione.
4. In.

4. Infusione oleo tartari. 5. Coctione cum pulvere gallæ. 6. Deflagratione. 7. Conclusio.

I.

EA autem habere contenta nostrarum Aquarum fontes experientia monstravit intentata per filtrationem, evaporationem, infusionem, præcipitationem, & cum pulvere Gallæ coctionem.

2. In filtro sistebat Heinichenfis terram argillaceam paucam, friabilem, ad colorem albicantem quæ vergebat: Fokkendorfensis arenosum sedimentum quantitate minori, cineritii coloris: Rasbergenfis massam limosam nigricantem multam, dabant.

3. Post evaporationem ad vigesimæ partis remanentiam præstiterant in bene depurato Heinichenfi fonte paucæ reliquæ saporis salini adstringentis nauseabundæ coloris brunni. In Fokkendorfensi falsæ lingvæ admotæ facile liquefcentes coloris lucidioris. In Rasbergenfi piceæ, nigri coloris saporisq; amariusculi.

4. In-

4. Infusione per oleum tartari; spiritus quippe ceteri acidi nihil operabantur; Heinichensis ab eodem infuso primum turbatus lactescens, post clara manente aqua in fundum dimittebat pulverem obscurum instar vitrioli tartarifati. Fokkendorfensis in suspenso suum tenebat nitrum & lacteum monstrabat colorem. Rasbergensis itidem paulo ab infuso oleo turbata facile clarebat in fundum dimisso magisterio quodam nullius saporis cretaceo.

5. Cum pulvere gallarum coctæ aquæ, neq; Heinichensis, nec Fokkendorfensis in nigredinem vertebantur totalem, sed brunnam amabant, Heinichensis licet dilucidior, colorem. Fokkendorfensis ad flavedinem lucidior inclinabat. Rasbergensis erat obscurior ab admistis particulis plurimis picis, nigra erat neutra.

6. Deflagratione. Heinichensis aquæ remanentia cum quadam fusione & fragore peribat, Fokkendorfens-

G

dorfen-

dorfenfis solo fragore, Rasbergen-
fis cum flamma, ebullitione & fœ-
tore, remanentibus cineribus ni-
gerrimis.

7. Ex his ergo constabit, cujus
mineræ quævis sit particeps aqua
nostra, idque pro diversitate sua,
modo vitrioli, nitri, aluminis, pi-
cis & Anthracum Lectori sit co-
gnita natura.

CAPUT II.

De Vino in genere.

SECT. I. MEMBR. I. MUM.

1. Vinum unde dicatur? vitis quando in Germani-
am transplantata. 3. Vinæ Author inter
Ethnicos quis? Nimrod Bacchus. 6. Vini ef-
fectus varius an à Noæ cultura?

I.

Vinum an Græcorum οἶνον & ab
his in Italiam transcenderit,
meum hic non est diluere.

2. Vitem quando vidit primum
Germania, consignarunt ad annū
Christi LXXXII. Imperante Do-
mitiano, licet Tacitus afferat Anno
XCIX.

XCIX. septentrionales nondum habuisse vinum. Post Christum natum Ao. CCLXXVII. regnante Cæsare Probo incepit cultura vinearum in Gallia, Ungaria & citra Rhenum. Vopiscus dein Gallis omnibus concessit, ut vineas haberent & vinum conficerent; quin & ipse manu sua Almam montem in Illyria fodit, lectaque vite confecit.

3. DEUS verus primusque author est, qui arbores plantavit, sic & vineas. Ethnici antiqui Dionysium Jovis & Semeles filium vineæ & vini faciunt inventorem; Græci Mercurium extollunt; Latini Saturnum & Bacchum, de quo Virgilius: Nunc de Bacche canam; agnoscunt: addit Augustin. post Deucalionis diluvium Bacchidem & ex Asia vitis culturam invenisse credunt Ethnici.

4. Huic Baccho, quem Nimrod fuisse quidam autumant, festum in cultum divinum constituerunt, & à pueris rami vitis in illius memoriam

riam processione tum præferebantur.

5. Biblia notum faciunt, post diluuium Noachum Vineas plantasse, quod ante cataclyfma & vinearum & culturam novit agrorum. Nimrod hanc artem continuasse colligitur.

6. Ridiculum vero est, Noacho vineam struendi hircum dedisse ansam, quem ex esu labruscarum titubantem, vitis enim tum sylvestris erat, vidisset: quare, ut inebriandi vim in vite corrigeret, cum intendisset affuso sanguine leonis, porci, agni & simiæ, quatuor effectus vini orti, faciatque à sanguine leonis vinum homines crudeles, mansuetos ex agni, turpes ex porci, & securos ex simiæ sanguine nugantur.

MEMBRUM. II.

1. Vinum quid? Unde liquidum? 3. Unde spirituosum? spirituosus liquor triplex. 4. Sal volatile quid? Spiritus vini unde inflammabilis? Salis & Nitri natura. 5. Vini odor unde? odoratus verum organum. Unde, der Wein sprinnet?

get? 6. Vini dulcedo unde? Hispanicum est dulce? 7. Dulcia vina paucum habent spiritum & tartarum. 8. Eadem nullum præbent acetum.

I.

Vinum est liquor spirituosus, ex multa aqua & pauca terra uvarum pressarum post fermentationem in potum hominum exaltatus.

2. Liquoris nomen à particulis globosis, itemque quod hinc fluidum humidumque fit, cum aqua commune habet.

3. A fale verò volatili, hoc vino inesse omnibus constat, titulum nanciscitur spirituosus liquoris, cuius tria sunt genera: Vel est quidam liquor acris, & id habet à fale volatili pauco phlegmate soluto, ex animalibus elicitur; vel acidus, à fale essentiali suo fuso, & est metallorum vel mineralium soboles; vel acido dulcis, à fale volatili cum sulphure exaltato, est vegetabilium, stillicidium, quo etiam vinum refertur.

G 3

4. Sal

4. Sal volatile seu spiritus volatilis constat ex particulis, quæ hinc & inde se inflectunt, propterea mobilibus; Hæ cum quietis impatientes avolare nituntur, atque per aqueos globulos sua spicula continuo vibrant accedente calore, ut in destillatione demonstratur, facile simul sulphur exagitant secumq; elevant. Unde spiritus vini est inflammabilis & ardet, quod sali non competit, utpote tantum crepat, nec nitrum fragrat nisi sulphuri maritatum.

5. Ab eodem vini sulphure est odor: etenim cuspidibus narium vellicat lamellas seu superficiem interiorem, verum odoratus organum. Sal est, quod fusionis motu in patera à particulis aqueis & sulphureis explicatum aerem petit, subsaltantibus globulis; hinc Germanis: *der Wein springet*.

6. Sulphureæ verò particulæ copiosiores si salinas detinent, dulcedinis in vino fiunt initium. Hoc modo salis anguli obtunduntur,
ut

ut poris lingvæ vel fiant adæqua-
tæ, vel istos non rodant. Quare
etiam Hispanicum & Italicum, ubi
calore solis sal volatile evocatum,
cetera autem principia sulphuri ex-
tenuato adhæsiva sunt, dulcedine
valent.

7. A falis ideo penuria est, quod
dulcia paucum spiritum præbent
atque tartarum, quia in his alkali-
næ & falis acidi partes, spirituum &
tartari matrices deficiunt.

8. Nullum etiam præbent ace-
tum vina dulcia, ob tartarum seu
falis in fluorem versi orbitatem;
secus fit in Rhenanis & vinis Fran-
cicis, ubi sal multa aqua solutum
hæret, nec à sulphuris pauperie li-
gari potest, hinc est, quod dicta
vina facile acefcunt.

MEMBRUM III.

1. Vini sapor unde?
2. Unde vini acredo, acer-
bitas, austeritas?
3. Caloris causa. ignis quid?
Vinum unde calefacit?
4. Calorem vini quid
infringit? Vinum an frigidum? Vini aqua ex
vite est.
5. Vitis porosum habet lignum. quo-
modo in vite fiunt folia & uvæ?

G 4

1. Sa-

I.

SApor vini à salibus est, quorum
 cuspidēs & anguli patentes in
 glandulas lingvæ se insinuantes
 eas offenso vellicant.

2. Alius sapor est acris à falis seu
 tartari excessive rigidis & ramosis
 particulis buccam ferientibus: a-
 lius acerbus & austerus, si falis cor-
 puscula & sulphuris particulæ glo-
 bosæ terrena compage indigestæ
 ligantur & inæquales sive scabros
 angulos accipiunt, juxta quos lin-
 gvam feriendo dictos sapes ge-
 nerant.

3. Calor, quem Helmont. à præ-
 sentia luminis advocat, particula-
 rum insensibilium inter se agitata-
 rum est perceptio & à sulphure
 potissimum dependet, quod facul-
 tate ignem æquiparat. Hunc licet
 accidens aut particulas motu con-
 citatas vocites, calorem tamen nun-
 quam separabis; pro istius præsen-
 tia omne vinum calefacit, scilicet
 quando sulphur una cum spiritu
 seu falinis partibus emicare & cæ-
 teris

teris principiis eminere incipit, motuque suo rebus temperiem calidam & quantitates activas communicat, expulsa partium humiditate & in fundum terrena fece detrusa.

4. Ubi sulphuris particulæ sale & terræ obvolutæ vel perfusæ aqua abundantiori, manent obtusæ atque minoris ad caliditatem manifestandam efficaciam, tunc vini potius temperies frigida reputatur & à calefaciendi opera remittit. Hæc aquæ copia vino communicativa, maxime videtur sub vere post refectionem institutam, ubi vites tanquam ex vena cava incisa illam effundunt in oculorum medelam, quibus placet, colligendam.

5. Vitis enim lignum valde porosum est, multaque habet vasa succifera aperta, microscopio visibilia, & respondentia eadem dimensione radicibus per longitudinem corporis: hæc facile intrat alimentabilis humor dilutior, qui accedente sole crassescit, exaltatis vero

G 5. prin-

principiis fixioribus, quibus illius motus infringitur, fit collateralis in nutritionem foliorum & uvarum, pro idea specifica diductio.

MEMBRUM IV.

1. Musti principia. 2. Vinum differt. 3. Mustum non est calidum, nec inebriativum. 4. Mustum nocet. 5. Spiritus in cellis tempore fermentantis musti quid? vinum differt à succo musti. 6. Ex fermentante musto in cellis cur occumbant homines? 7. Circulationis finis. 8. Mustum à fermentatione præcavere. Pumex in affectu hypochondriaco prodest. 9. Ex musto quomodo fiat vinum? 10. Fermentationis finis. corruptionis causa.

I.

HAbent uvæ multam aquam sale & pauco sulphure cum terra mixtam, quæ musti sunt principia constitutiva.

2. Pro eorum præsentia & juxta magis & minus variat vinum, & fit diversarum differentiarum: sed catalogum hic referre nefas ducitur.

3. Mustum prout multa scater terra, sub eadem principia activa detinet, ut se expedire non possint,
pro-

proinde nulla est sensibilis caliditas, nec qualitates impetum facientes observantur, quæ alias potatoribus ebrietatem conciliant, hinc mustum non inebriat.

4. Nocet tamen, ut & uvæ, in ventriculum susceptum, cujus Gas non est obediens, spiritui vitali se associat, & quod sudoretenus excerni paratum erat, fermenti aceditate pervicaci grumescit, hujus fermentum excitat spiritus sylvestres; oritur ebullitio tumultuaria, unde post varii morbi.

5. Incondensibiles isti spiritus in cellis sub tempore depurandorum vinorum & fermentantium potissimum observantur, interdum cum vitæ periculo. Non enim sunt spiritus vini, quamvis tunc viam ad vinum pariant. Differt succus uvarum à vino, uti puls ex aqua & farina à cerevisia, incidit in utroque dispositio fermentalis, quæ rem præcedentem disponit in transmutationem, ut inde aliud ens fiat. Omnis autem transmutatio formalis

lis

lis præsupponit fermentum corruptivum, & hinc est spirituum sylvestrium in musto peregrina à vino natura.

6. Moriuntur à spiritibus illis in cella inspiratis homines, propter acidum excedens, quod sangvinem coagulat & circulationem ejus impedit.

7. Circulatio autem seu motus sangvinis perpetuus necessarius est, ut diversæ alimentorum particule concutiantur, ne subsideant graviores, ut invicem misceantur & mites fiant subtiliatæ in spiritus transgredientes, ut implacabiliores halitus expirent. Pars contra sedatior allidens partibus fibrosis, aut membranosis, aut fortassis parenchymati, in rorem densetur: ut spiritibus orbatus sangvis & effectus remeet ad floridum vitæ thesaurum, & illis denuo imprægnetur.

8. Qui gulam dulcedine mulcent, musti incommoda prohibere student & ab ebullitione præservare,

re, quasi fermentum itidem ventri-
culi eodem modo compefcatur, ,
immiscendo oleofa lardumque, in
quibus alkali vini, ut in acido, ro-
dendo emoriatur & fic fermenta-
tio inhibeatur: maximam partem
meretur pumex, qui imbibit aci-
dum, adeoque & in hypochondria-
co affectu ebullitionem fiftit.

9. Cum autem musti principia
activa in ftomacho terræ fuæ dor-
mientia fibi relicta accedente ab
extra calore diffolvuntur, facile fi-
ne fermenti adjectione fe extri-
cant, actio fit alkali & acidi motus-
que, quo concitata fe fe expandunt
fpirituofa, trahendo & protruden-
do vincula, quibus detinebantur,
eaq; derelinqvunt, quæ prout gra-
via dein fundum petunt, levia flo-
rum inftar superiores partes quæ-
rere coguntur, & fic ex musto fit
liquor vinofus.

10. Fermentatio mixtum ejusq;
particulas in subtiliores naturas ex-
tollit, actionesque fuo termino in
maturitatis, neutiqvam in diffolu-
tio-

tionem, quæ corruptionis finis est,
deducit statum.

MEMBRUM V.

1. Vinum est alimentum & medicamentum. 2. Con-
fortat calorem nativum & spiritus. 3. Est naturæ
humanæ familiare. 4. Senibus & pueris no-
cet. 5. Lumini nostro vitali confert. 6. Vi-
ni effectus medicamentosi. Vinum dicitur specu-
lum, Crater Helenæ. 7. Facit prudentes, ani-
mam siccam & variam phantasmam. 8. Vires
illico reficit. 9. Naribus admotum & in os
infusum delinquentes animo refocillat. 10. Ap-
petitum excitat. famem mitigat. Dulcia vina
unde nutriant? 11. Somnum inducit, sed bre-
viorem, quam cerevisia. 12. In peste unde A-
lexipharmacum? 13. In febribus prodest, vul-
nera sanat, timorem discutit. 14. Qua modi-
citare sumatur? 15. Cur antiqui aquam misce-
bant? 16. Vina Græca.

I.

Uvarum succus expressus post
fermentationem in vinum ex-
altatus, potus est hominibus (Cre-
ator enim non indiget hujus) in
nutrimentum & medicamentum
utilis. Idolis verò, quæ lapides, li-
gna & metalla sunt, nihil confert.

2. Præ omnibus alimentis est ca-
loris nativi confortativū, augmen-
tati-

tativum & propter se à vite, in qua
vita, gratum vinum, cujus spiritus
illico in sangvinem seu naturalem
succum, ubi depuratus, in vitalem
mutatur, ad cerebrum amandatus
vaporum specie nervos subit ani-
malis.

3. Hoc propter familiaritatis con-
fortium, quod cum natura habet,
humana, ejusque corporibus est
conveniens: Calor similis calori
nativo, globulos etiam habet in
sangvineos facile convertibiles dul-
ces, qui demulcent acida.

4. Lac senum audit, moderate
nempe sumptum, naturam debi-
lem confortat, excessu iisdem no-
cet ac infantibus, quibus Plato an-
te 18. annum non concessit, sed
miscuit aqua. Abundant infantes
humoribus crudis, quos calor vini
fundit, id accidit etiam senibus vi-
nosus, unde apoplectici fiunt & le-
thargici.

5. Videtur lumini nostro vitali,
quod indolem stellarum spiritus vi-
ni habet, maximam partem præbe-
re,

est,

est

est

est

est

Con-

aturæ

s no-

s. Vi-

pecu-

s, ani-

Vires

in os

o. Ap-

a vina

d bre-

de A-

, vul-

modi-

nifce-

est

post

ex-

Cre-

in,

tum

, li-

rt.

t ca-

nen-

tati-

tati-

tati-

re, ideoque potius in medicamentorum catalogum numeratur.

6. Refocillat spiritus, excitat trepidos, fortificat timidos, arcet quippe imaginationes, ut pereat vis formandi periculi objectum, & proinde Siracides mœrentibus præbet: fomentat frigidos, abigit curas: inde Ethnicis Liber dicebatur vini Deus; nemo enim tam pauper, qui ebrius, non tollat vacuum plus nimia gloria verticem arcanique sedem prodigam, vitro sed pellucidiorum. Quare Alcoeo speculum est vinum; Philostrato est Crater Helenæ, quod, teste Macrobio, Helena Ulyssis focis vinum dedit in oblivionem mœroris.

7. Consumit humores noxios fundendo & quasi siccando, ut spiritibus expansivis detur locus, & sic firmiter ideæ convenientes coaptentur, fiatque anima sicca, quæ prudentior, sapientior. Phantasia prout eam movet, variat conditiones juxta animæ peculiare affectus, unum devotum, alterum tripudi-

pudiantem efficit, excitat omnes
sensus viresq; visumq; acuit.

8. Conficit animo delinquentes,
quod probabiliter contingit: qua-
tenus elasticæ particulæ vini, seu
spiritus, primum oris, dein æso-
phagi, demum ventriculi & inte-
stinorum calore plurimum expan-
sæ & per totum diffusæ, nerveas
istarum partium tunicas gratissi-
ma & subtili impressione suaviter
plectunt, unde spiritus fibrarum
splanchnicarum incolæ ex langvo-
re in motus jucundos suscitatur, à ce-
rebro in totum corpus majore vi-
gore quasi præ gaudio exultantes
proruunt. Interim res spirituosæ
ex intestinis prompta diadosi per
venas lacteas in massam sangvine-
am traducta, quatenus in ea pro-
ventum nitro sulphurearum parti-
cularum auget, musculorum ro-
bur & motum hoc pacto insigni-
ter restaurat.

9. Facit idem naribus admotum,
& per odorem resuscitat sopitas fa-
cultates mediante sale vini, quod

II illi-

illicò in nervos, venas, arterias vibrat effectus suos; vel quatenus in os infusum spiritus in glandulas & in harum ductus aquosos seu vasa lymphatica jugularia permeat, & illico in cor descendit ipsumque, roborat.

10. Appetitum excitat vitis productum; sal suum communicat salivæ, quod alkalica virtute abstergit digestionis officium & reformat, excitat fermentum, ita ut famines sequatur. Hanc auctam mitigat per particulas sulphureas, quæ ligant sal fermentativum stomachum vellicans, unde dulcia vina nutrire dicuntur.

11. Somnum inducit, non ratione humiditatis suæ, quod vult Aristoteles; sed fundit beneficio sulphuris seu caloris pituitosos in corpore humores, eosque in caput simul rapit, ubi cerebri meatus irrepando & circulationem sopiendo quietem imperat spiritibus, donec hi pituitam rarefecerint seque ex carcere expedierint, quod in ebris vino-

vinosis citius absolvitur, quam qui ex cerevisia viscidiori somniant.

12. In peste est Alexipharmacum potensque præsidium, Archeo speculum jucundum, quo removet terrorem furoremque.

13. Nec in febribus exulat: modice qui sumunt, facilius reconvalescunt, vires scilicet conservat, amissas restituit, & propter aquæ alkalinae copiam sitim extingvit, impeditque, ne flammula cordis accendatur; acidam febrium causam infringit, tumores deprimit, evocando acidum vel imbibendo alkali & putredinem arcendo. Quamvis Grems opinatur, vinum in vulneribus magnis acescere & inflammationem causare, id enim de dulcibus verum, non de alkalinis.

14. Modice semper assumendum est. Modicitatem hanc Helmont. dicit, non esse librandam sub tetrici medentis crisi per uncias, quia ad hilaritatem vinum fit conditum: hanc Grems explicat per ebrietatem:

tem: vino autem opus habet ho-
mo, quod per multam phantasmiam
deficit & enervatur.

15. Aqua diluebant veteres, ut
sulphuris vis frangatur, fæculen-
tiæ tartareæ rectius ad ureteres
mediante lymphæ ducantur, impe-
diaturqve cibi coagulatio in calcu-
lum.

16. Quibus aqua marina suffun-
debatur, erant vina Græca, ut faci-
lius alvum solverent, de iis Plautus
in Rudent. Act. 2. Vinis Græcis
Neptunus nobis suffudit mare, ita-
qve alvum prodisperavit nobis fal-
sis poculis.

MEMBRUM VI.

1. Spiritus vini potus & medicamentum. Paracel-
si circulatum, minus menstruum mixtorum sul-
phureorum & salinorum. 2. Spiritus vini flam-
mam concipit, sed nil comburit. Prodest Le-
thargicis, Apoplecticis, medetur Gangrænæ.
3. Spiritus vini quando inter Germanos inno-
notuit.

1.

UT vinum, ita & ab ipso vel ejus
terra fecibusqve separatus & i-
gnis

gnis tortura elicitus spiritus, utilem præbet hominibus potum, & medicamentum; Paracelsi circulatum minus, Chemicorum menstruum universale, sulphure & sale constans, quare etiam oleosa & salina imbibit extrahitque.

2. Hic spiritus flammam concipit, lintea vero tincta eodem non comburit, propter particulas alkalicas aqueas, quas possidet, igni resistentes; Prodest Apoplecticis, Lethargicis incidendo viscosos humores, meatus cerebri opplentes, medetur Gangrænæ imbibendo per alkali suum mitigandoque acidum corrosivum, quo modo etiam ambustiones curat.

3. In potum assumere spiritum vini occasio fuerunt Arabes, qui eo utebantur primum in essentiis conficiendis, servabaturque in officinis ad medicinam, usque dum Mutinenses magna copia per provincias septentrionales eum divulgaverunt, ut in potus ordinarii genere haberetur. Conficiebatur olim ex

H 3

vinis

ejus
& i-
gnis

vinis corruptis minori copia: Cum verò Mutinenses aliquando copiosissimum haberent vindemiarum proventum, itidem illum abundantia collegerunt, & prout intelligerent, Germanos ejusmodi potus propter Zonam frigidam indigere, his venalem miserunt.

4. Ex tartaro fecibusque vini præterea innumerabilia surgunt proficua & medicis & mechanicis nota, sed ea taceo, cùm Chimicorum libri iis pleni.

MEMBRUM VII.

1. Vinum nocet. 2. Unde à vino ebrietas? E-
briosis objecta videntur diversa & circumgyrata.
3. Ventriculus de vino querulus. 4. Diversa
vina simul epota maxime nocent. 5. Vinum
olim prohibitum. 6. Vinum calidum cur in-
ducat morbos frigidos? 8. Flatus generat. 9.
Apoplexiam facit. 10. Cordis palpitationem.
11. Mutos. 12. Melancholiam auget. 13. Ste-
rilitatem inducit. 14. Turcæ cur vinum non
bibant? contra ebrietatem medelæ, emulsiones,
spiritus urinæ, sal ammoniacum, quomodo a-
gant? 15. Vinum abortum causat. 16. Tre-
morem artuum. 17. Ictericum. 18. Colicam.
19. Vinum glacie refrigeratum est nocivum, à
tæniis noxam acquirit. 20. Vinum rejicitur.

1. Mo-

I.

Moderate sumptum ut proficuum est vinum, ita copiosius haustum, præprimis usque ad ebrietatem, maxime nocet.

2. Sulphur vini, unde ebrietas oritur, afficit sensorium princeps & spiritus ejus circumagit, opplet organa discretionum, colliquat humores; ut speculum phantasiæ fiat opacum, unde etiam ebriosis diversitas objectorum & circumgyratio contingit.

3. Sic ventriculus querulus, ut perpendantur mala sua ex ingurgitationibus, apud Svalvium clamat: Impluvio vini mihi creberri-
ma fiunt mala, madent latera, hebescit vigor: torqueor misere, cum redux vini fons & odor ex me turpissimus est! Quum horrida funera titubantes faciunt gressus, quum ronchi, stertores, immobilitas, privatio sensuum! Quum eructo foetores, quum turbant me venti, murrant in cavo meo sibili, quum Polyphemus nunc experrectis in-

H 4

cere-

cerebro cum suis Cyclopibus mal-
 leat, quum tremisco, horreo, æstu-
 antemque per superiora ejicio ho-
 stem, quum fluctuans me excru-
 ciat dolor & continuans subversio,
 quum simul inest cerebro rotans
 vertigo, rubedo oculis, cordi pal-
 pitatio, nervis tremor, quum inqui-
 es nocturna feriales somni mentis-
 que excessus, & tandem pedum æ-
 dema vel abdominis tuberosa mo-
 les!

4. Potissimum diversa vina si-
 mul mixta, & ut in conviviiis fieri
 solet, epota, rectori ventriculi ma-
 gnum laborem & molestiam adfe-
 runt, pro eorum unione inebriant
 facillimè, quod subjugari non pos-
 sunt particulæ invicem ob diversi-
 tatem motus contrariæ, quare ut
 furiosæ interdum à delicatulis per
 vomitum rejiciuntur.

5. Olim scholis prohibitum vi-
 num, quod memoriam lædit & fa-
 tuitatem generat. Hinc etiam Plato
 Magistratibus & belli Ducibus ne-
 gavit, quia judicandi opus ad intel-
 lectum

lectum pertineat, hæc autem potentia à calore horreat, abhorreatque ideo vini damnum. *Svevi* etiam fuerunt aliquando abstemii, vini usu vires enervari credebant virique fieri effæminati. *Cæsar. l. 4. bell. Gallic.*

6. Mirantur, unde vinum, quod calidum est, inducat morbos frigidos: fit hoc juxta *Libavium*, quando spiritus vini inebriantes sulphureo calido separato relicta aquositate hos morbos creant. Alii causari autumant, quod particulæ vini sulphuri nostro junctæ primû incallescant, accendantur & deflagrando evanescant, relictis particulis salinis frigidis: Hæ si in fluorem fatiscant, augeant laticem noxiam, & sangvini mixtæ hydropem generent aliumve morbum frigidum.

7. Probabilior ratio est, quod vinum pro mobilitate sua spirituosam & calore simul spiritus exaltando incidat, pituitam laticemque stagnantem, qui dein ad partes corporis per vasa lymphatica amandatus

H 5

tus

tus ibique relictus, expulso membri calore, frigiditatem foveat & hydropem.

8. Flatuum causa fit vinum eadem ratione, incidendo scilicet pituitosam saburram frigidamque sobolem in intestivis herentem, quam caloris defectus exturbare non est potis.

9. Ad caput si penetrat nervorum, ut quibus ob suum sal acidum semper inimicum, affectiones parit, fitque interdum apoplexiæ causa.

10. Cordis palpitationem excitat, si nondum prima digestionem correctus fit vini acor, hic arterias ferit & ad excludendum peregrinum hospitem vellicat.

11. Mutos ad tempus facit quandoque homines, si vinum sal habet indigestum, quod, si à ventriculo solvitur, in caput repens spiritus figit & influxum prohibet in nervos lingvales.

12. Melancholiam auget propter tartarum, qui acidum hypochondrio-

drio-

driorum magis fixat. Inde, cum
alias vinum sit tristitiæ medela, a-
liquando melancholici ex eodem
fiunt triftiores.

13. Sterilitatem inducit, licet Sa-
lomon affirmet, luxuriosam rem
esse vinum; & Paulus: Nolite in-
ebriari vino, quia luxuria est. Item
Ovidius: Vina parant animos Ve-
neri. Caufatur illam, quando ad e-
brietatem usque & sæpe assumitur,
turbat ventriculi coctionem, ideo-
que indigesta moles exturbatur in
feminis stomachum, ubi ex cruda
materia excoqui non potest fœ-
cundum sperma. Vel à vini copi-
oso sulphure fit calidius, semen co-
quiturque in Empyrevma & ama-
ritiem sterilem, quæ in mari mor-
tuo observatur; vel frigidius fit à
pituita vini calore resoluta, & ad te-
stes demandata.

14. Proinde Amurathes IV. Tur-
carum Imperator, vini usum & e-
brietatem lege prohibuit, quando
prolis multiplicationem impedire
senferat. Verum hâc lege nostri
Ger-

Germani vivunt exempti, cum potius in proliferationem iisdem frigidioribus conducatur, ideoque, ut gulæ diutius indulgere valeant, iteratamq; crapulam sine finis matrimonii crimine ferre possint, ebrietatem arcere student per spiritum urinæ, urinam ipsam, spiritum salis ammoniaci; præcipitant hi sulphuris partes vini exaltatas & coagulant: præterea emulsiones, quæ idem sulphur viscositate sua ligant, excogitarunt in debacchandi tragœdiam.

113. 15. Abortum causat vinum foetumq; suffocat propter acidum suum, quo corrumpitur Embryonis alimentum, quod dulce esse debet: inde etiam lactanti matri prohibuit Angelus, quod lac exinde acescere possit infantiq; fieri exitium.

16. Tremunt artus ab eodem acido, quod vellicet nervos, magis figit in arthritide acidum lymphæ & adjunctum juncturis se applicat assimilando. Id etiam in febribus exaltat peregrinum acorem, & facit

cit diuturniores & inobedientiores
 medicamini.

17. Icterus inducit ex eodem *alby*
 principio, coagulat bilis sal volati-
 le, ut in intestina descendere fiat
 impotens, quare dein restagnan-
 do in capillares & cutis glandulas,
 inde in cuticulam effundatur.

18. Colicæ fit genitor, maritatus
 si fit vino tartarus crudus, qui in
 ventriculo solutus, si se associat
 chylo, eum grumescere facit; ab
 hâc autem grumescencia fit major
 aciditas, inde verò partium inte-
 stinalium sensibilem dolor. Vel, si
 non solutus, flatuum fit materia,
 quibus, si non datur exitus disten-
 dendo, intestinis dolorem colicum
 accersit.

19. Eundem morbum confert
 vinum glacie refrigeratum, scilicet
 cum maxime alterativam qualita-
 tem imprimat glandulis intestina-
 libus apprimè sensitivis: accidit
 etiam, si ex tæniis bismutho aut
 sulphure narcotico confectis doliis-
 que immissis vinum contraxit vi-
 rus,

rus, aut si varia vinorum simul haustorum principia archeus comminuere non valet, oritur tumultus & distentio intestinorum, colicusq; dolor.

20. Taceo sexcenta ex vino copiosius sumpto oriunda mala, unde audit metropolis omnium vitiorum, venenum pestilentiale, variorum morborum parens, caloris nativi extinator; & quod Propertius canit: Vino forma perit, vino corrumpitur ætas: dum enim corporis calorem auget, substantiam imminuit, dum halitum seu calidum nativum fovet, humidum primigenium dissipat, vitam alacriorem & vegetiorem, sed etiam brevior, facit.

MEMBRUM VIII.

1. Spiritus vini quid? facile flammam concipit, hominem in cineres convertere potest. 2. Spiritus vini nocet, feles interimit, feles cur à tonitru petuntur? Spiritus vini an rite cum cibis sumatur? 4. Scorbuticis infaustus est, tartarus prudenter adhibendus. Dulech quid?

1. Spi-

I.

Spiritus vini non bene utenti fit
 infaustus, est quippe oleum vini
 seu sulphur salibus exaltatum,
 quod facile flammam concipit, &
 calori nostro seu sanguinis sulphu-
 ri admotum luminis nostri mode-
 ratam scintillam in ignem conci-
 tare potest, imò totum in cineres
 redigere hominem, testantibus
 Hassniensibus in Anno 1672.

2. Sulphure suo narcotico figun-
 tur spiritus & reliquæ partes fluidæ
 magis invertuntur, lymphæ & hu-
 midum radicale absumitur, sanguis
 magis inspissatur, solidæ depaue-
 rantur partes suo debito præbio,
 unde centena incommoda frigi-
 da. Felibus, qui copioso sulphure
 abundant, & propterea à fulmine
 sæpius tanguntur, exhibitum coch-
 lear spiritus vini, etiam mors est, à
 sulphure figitur sanguis eorum.

3. Habet spiritus vini vim aperi-
 endi, incidit enim, quare affusus in
 ventriculo inconcoctis cibis, eos in
 venas rapit, vapores excitat, qui
 ca-

au-
 ni-
 us
 sq;
 o-
 n-
 iti-
 ri-
 ris
 er-
 no
 or-
 n-
 li-
 ri-
 io-
 re-
 ipit,
 Spi-
 i to-
 cibis
 arus
 pi-

caput petunt, & humoribus reple-
tum ad apoplexiam, epilepsiam &
lethargum disponit. Parat cibis
præterea crudis elabendi viam, un-
de chylus incoctus vasa lactea
subit, quo postea omnis cruor co-
inquinatur.

4. Tartarus ipse suam habet fa-
cultatem nocivam in coagulandis
humoribus salinis, ut patet in tar-
taro vitriolato, quare acidum tar-
tari seu in cremoris, crystallorum,
aliamve formam præparatum fit,
prudenter exhibendum, nec indis-
criminatim assumendum: Si ob-
viat spiritui terrestri in corpore aut
salino ex ambobus fit unum cor-
pus lapideum, Dulech dictum.

MEMBRUM IX.

1. Vinum morbos patitur, febricitat.
2. Floren-
te vite fermentat.
3. Fermentatio florenre vi-
te impeditur.
4. Rubra vina colorem amit-
tunt à fecibus abstracta.
3. Vina alba fecibus
relicta flaccescunt.
6. Cachexia vini.
7. In
medio dolii vinum optimum.
8. Vini Melan-
cholia, acetum.
9. Bombardarum sonitus &
tonitru vinum corrumpunt.
10. Vinum fit spha-
celosum à frigore & fulmine. Vini cuticula unde?
11. Vinum urinam sapit, fit calculi materia.

i. Vi-

I.

VInum etiam suos morbos habet, febricitat seu fermentat quandoque, licet à fecibus dudum depuratum. Ea fermentatio principiis vini solutionem infert, ægritudinem & corruptionem.

2. Febrilis hic paroxysmus ut plurimum accidit florente vite; oriri ajunt, quando materia lucis, seu spiritus cœlestis, per aerem mota, fermentum ex florente vite habituosum suscipit, vinoq̄ve in dolio communicat & ebullitionem excitat: Unde sal & sulphur latitantia solvuntur, vina fiunt turbida, à colore secedunt, ut in febribus facies, & raucorem gustui affigunt, annuatim repetendum.

3. Verum huic sententiæ contrariatur, quando in eadem cella non omne fermentescit vinum eodem tempore & florente vite. Ergo vini impuritas & tartari copia potius accusanda, tum à calore exaltato aeris solisve moti, in fluorem eventi, pugnamq̄ve inter alkali & acidum

le-
&
bis
un-
a
co-
fa-
dis
tar-
tar-
m,
fit,
dis-
ob-
aut
cor-
floren-
nre vi-
amit-
fecibus
7. In
Melan-
nitus &
t spha-
a unde?
eria.
i. Vi-

dum excitantis. Etenim, si in frigido fervatur loco, vel frigidis doliis teguntur tegumentis, ab omni ebullitione quiescit vinum.

4. Colorem amittit vinum rubrum à fecibus abstractum, quia tunc vini aciditas non habet in quod agat sua aciditate, quare propriam tincturam dissolvit & suo acido combibit, nisi sint dulcia vina generosa, & quæ non acescunt neque tartarum habent.

5. Contrarium observatur in vinis albis, nisi à fecibus separantur, flaccescunt: demta enim fece non reperit eorum acidum objectum, quod dissolvat, nempe tartarum, quem acidum è fecibus attrahit. Ab eo vero depuratum in pristino statu manet, & non perditur.

6. Cachexiam æmulatur, si mucilaginosum vel pendulum fit, exhalantibus spiritibus cum sulphure puriore, remanente phlegmate copioso, crudo & lento, quo spiritus reliqui ligantur, ut moveri non possint ac salia solvi pro fermentatione

tione maturativa, depurativa; oritur etiam cachexia ab odore caedi fracido, unde vinum etiam in vappam vertitur.

7. Huc autem non refertur, quando in superficie dolii vinum non est ejusdem saporis ac in istius medio; etenim non morbidum est, sed ab externo aere frigido intro repulsi spiritus saporum causa; sic in glaciato vino iidem centrum dolii occupant.

8. Melancholiam patitur, si in acetum migrat, subacto nempe archeo seu spiritu intrinseco, remanente vini cadavere. Acidum vini à calore excitatum superare contendit alkali, nova fit pugna, in qua tandem sal fluorem adeptus victor manet & aceti parens.

9. Sal illud, si à bombardarum, five tonitru sonitu excitatur, inæqualem motum inducit spiritibus vini dimovetque, hinc in fluorem conversum itidem in acetum transformatur.

10. Sphacelo laborat, quando frigore tangitur, quod calorem evocat vel concentrat, unde particulae, quae vino vitam largiuntur emoriuntur.

11. Idem morbus est in vino à fulmine tacto, hoc quandoque etiam post triduum è vasis non potest effluere: evenit id à sulphure, violenter evocato, in superficie in lentiginem coagulato, quae cohibet, ne vinum diffluat. Quidam adscribunt opus hoc sali tartareo, quod fulguri insit & solidare possit vinum eodem modo, quo sal Glauberi vinum vertit in glaciem.

12. Diabetem sapit, si oculi cancri per noctem infundantur. Hydrophen patiuntur & vinum & vini spiritus ab admixta lymphæ copia. Calculo fit prægnans, si spiritus urinæ aliaque acida junguntur.

CAPITIS II. SECT. II.

MEMBRUM I.

1. Vinum Cizense quid? 2. Vinum Cizense calefacit remisse. 3. Mustum Cizense non manet

net diu dulce. Spiritus vini est dulcis & acris.
 4. Vinum Cizense humidum & frigidum. 5. Facile fit acetum. 6. Austeritas vini Cizensis unde? grandine tactæ uvæ non maturefcunt nec putrefcunt. 7. Vinum Cizense est crudum, præbet spiritum usualem.

I.

Idem vinum Cizense est liquor ex uvis expressus, parte volatili salina, sulphurea pauca, multa aqua & terra feculenta tartareaq; constans, hominibus utilis.

2. A sale volatili illo pauco, ut cæterum, calefacere dici potest vinum nostrum, scilicet pro quantitate particularum perpetuo mobilium invicem impingentium, ex harum motu caloris & calefaciendi est initium: Cum verò illæ deficiunt, remissioris est facultatis nostrum vinum; etenim vineta, ut tota nostra regio, septentrionem adspiciunt, ubi à frigore diutino calor solis infringitur, ut è strato saxoso sal fixius nec elevare, nec vitatilifare aut in uvis reverberare valeat.

3. Eadem de causa parum sulphu-

ndo
m e-
arti-
ur e-

no à
e et-
pot-
ure
ie in
cohi-
n ad-
areo,
possit
Glau-

can-
Hy-
c vini
copia,
iritus

II.

zense ca-
non ma-
net

phuris sublimatur, quod uvarum succo mixturum; hinc vix per 3. aut 4. dies, nisi in frigido fermentatio suffocatur, musto dulcedo remanet, quia sulphuris paucitas facile cum fecibus in fundum præcipitatur, ex quibus dein sub spiritus facie renascitur cum sale volatili, adhibiti ignis tortura; quare flammam etiam concipit, acidamque dulcedinem habet, manente interim vino austero crudo, duro, à sale fixo in multa aqua soluto.

4. Aqua vinum Cizense maximam partem constituit, inde potius propter lymphæ nativas qualitates ad humidum & frigidum accedit, spiritus paucus est suspensus in liqvore, disgregatus & per omnem dimensionem corporis extensus, ea propter vires calidas nullas exerit, nisi ad ebrietatem usque potum, recte ergò refrigerare & humectare dicendum moderate assumptum; Id est à salibus fixis indolis faxeæ penitus solutis & multo phlegmati sale volatili & ful-

fulphure orbo inhærentibus: proinde perpetuam in fermentationem, ob salium solutionem, accedente calore externo, nisi œnopolæ impediunt, nititur, & facile demigrat in optimum cum vinorum generosorum de principatu certans acetum.

5. Contribuit principio vini Cizensis acido & austero, quando autumnalibus temporibus (rarò enim æstas nostras videt uvas) solis à frigidioribus nebulis perpetuis omnis removetur calor, excoqvendo vinofo liqvori necessarius & pluvix tepidiores in attenuandos uvarum folliculos absunt, vel grandine uvæ petuntur, sic ab acido externo alkali internum figitur, ut neque resolvi denuo nec maturari possit. Hinc etiam est, quod hæ uvæ grandine tactæ non putrescunt.

7. Feces deponit vinum nostrum copiosas, in indicium multa cruditate abundare, particulasqve habere pauciores excoctas: præbet tamen, ut dictum, spiritum inflam-

mabilem pro sulphuris præsentia: ex capite mortuo cremato tartarus eluitur, qui equidem usui medico aptus cum Francico aut Rhenano: reddit cremorem acidum, crystallos, tincturam, spiritum suum, cæteris etiam chemicorum mixtionibus & tincturis est obediens.

MEMBRUM. II.

1. Vinum Cizense est rubrum & album. 2. Rubrum unde tincturam habet? 3. est impurius. 4. à fecibus separatum colorem amittit. 5. Album vinum sæpius transfunditur in diuturnitatem. est acidius, fit mollius & pendulum. 6. Aquam admiscere permittit.

I.

DUplex vineæ nostræ reddunt vinum, & rubellum & album: quod Tramænum audit, paucissimum est & rubro jungitur. Muscatellinum, quod muscæ has uvas avidè appetant, dictum, obsonia ornat & torculari non conceditur.

2. Rubrum ex folliculis habet colorem, scilicet ex iis fermentatione

tione diuturniore, quippe aliquam-
 diu cum ipsis infusus & in dolia
 transfusus cum fecibus relinquitur
 liquor, tinctura saturatur adspe-
 ctu jucunda, salia solvuntur inti-
 mius, particulæ heterogeneæ su-
 spenduntur, ut ad modificatio-
 nem luminis rubeus appareat
 color.

3. Venditur hoc semper hornum
 suspensa hedera, placet & aridet
 colore gustuqve, quia particulæ
 sulphureæ immixtæ aliquam dul-
 cedinem contribuunt, sed abinde
 & impurior & adstringendi poten-
 tia validior.

4. Separatum à fecibus paulo
 post colorem amittit vel à princi-
 pio interno, de quo supra relatam
 est, vel quod sulphureis dolia tæniis
 comparata sunt. Sulphur enim a-
 cidum colorem illum alkalicum,
 ex folliculis extractum, præcipitat,
 quare œnopolæ, ne rubedo pereat
 transfusione, parant alio modo
 conceptacula, vel arte succurrunt,
 I 5 vel

vel nunquam defecant venduntq;
novum.

5. Secus fit cum vino albo, à folliculis separatur, transfunditur in cados, post semestre à fecibus penitus depuratur in diuturniorem durationem, cuius causa supra legitur. Hac ratione pauciozem continet heterogeneitatem, quam rubellum, sed à defervescentia salia magis soluta eaq; sola in phlegmate habet, ideoqve illa aciditate magis pollet, hanc post annum & ultro partim dimittit, dum salia figuntur in tartaro, vel avolant volatilifata, adjuvante reiterata transfusione: sic molle, benignum audit, à prævalentibus particulis aqueis, globosis, non rigidis nec linguam ferientibus: ab inde vero illico fit pendulum, quod arte reficitur.

6. Pro generositate ad morem antiquorum aqua diluenda non est hoc, sed ad austeritatem & aciditatem demulcendam admittit lympham, idemq; rubellum, ut hujus
cru-

crudiores particulæ magis extendantur, facilioremq; per ductus urinarios acquirat exitum.

MEMBRUM III.

1. Vini boni nota.
2. Vinum unde forte?
3. Vinum Cizense non habet fortitudinem.
4. Unde vinum Cizense calorem excitat in corpore.
5. Bonum vinum à colore dicitur.
6. Vini Cizensis color.
7. Læteus unde color?
8. Fragrantia vini quam habeat causam?
9. Vinum Cizense cur non fragrans?
10. Frigiditas vini boni nota est. Vinum Cizense frigiditatem diu non retinet.
11. Vina quæ diutina?
12. Vinum Cizense diu non durat.
13. Non meretur signaturam Cos.

I.

REcedit ergo nostrum ab optimi vini nota, de qua verius:

Si bona vina cupis, tunc quinque probantur in illis.

Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frigida, frigida, frigida, frigida.

2. Fortitudinem suam habet vinum à spirituum seu particularum subtilium salino sulphurearum copia, quæ facile in succum & sanguinem transeunt ejusque globulos augent, absumptos restaurant,

spi-

spiritum nativum exaltant, calorem refocillant, viresque illico reficiunt & partibus robur addunt.

3. Quæ fortitudo in nostro non est, quare nec multa, quæ cætera, possunt vina, operatur effecta: absunt spiritus & particulæ mobilissimæ seu elementum primum, & quæ ab eo insunt, præterea crassioribus obvolutæ tenebris, ut etiam, nisi ventriculum robustum subeant, vix evolutæ viribus refocillandis insufficientes maneant.

4. Calor qui ab illo assumpto præprimis copioso in ventre bibentis sentitur, à peregrino fermento est, quod cum naturali stomachico luctatur, hanc luctam sequitur motus humorum, motum calor, interdum cum sudore, raro in salutem, sæpius in oppressionem virium, morborumque causam definens.

5. Bonum vinum formosum esse debet, scilicet colore saturato, puro ad candidum inclinante flavescente, indicio fœcunditatis particularem

rum subtilissimarum salino sulphu-
rearum, oculos pascente.

6. Hic color in nostro etiam exu-
lat, post defervescentiam album,
lacteum conspicitur opacum, &
multum post tempus, etiam adhi-
bita arte, vix perspicuum; facile
in pristinum reducibile, quod in
copiosa lymphā salia soluta, præci-
pitata, excrementa fermentando,
in quam actum semper propensa,
refuscitant & lacteum colorem in-
ducunt, vinaq; faciunt pendula.

7. Multa calce & saxosa fracedi-
ne imbutum esse nostrum vinum
hic color index: utrumque in po-
rulis semper hæret suspensum, un-
de ad modificationem luminis ille
exsurgit color.

8. Fragrantia vini boni consistit
in grata narium titillatione & odo-
re grato, ab exhalantium evoluto-
rum salium volatiliū principio,
de quo supra facta mentio, quando
globulorum ultra scyphi superfi-
ciem saltantium in defusione cau-
sam signavi.

9. In

9. In recenti nostro, ubi volatiles quædam adhuc adsunt falis & sulphuris partes, defuso equeidem conspiciuntur saltantes globuli, sed cum pauciores & rigidiores sint, ad gratam titillationem vel nihil faciunt, stipticitatem potius imprimunt, odorem minus gratum aut resectivum spirant, ideoque excidit vini bona nota.

10. Frigiditatis subiectum, quando in interioribus terræ cellulis reconditum, itidem est nostrum vinum, sed facile etiam in aliam qualitatem convertibile, ea propter quod sal nitri seu spiritum terræ ob mollitiem suam, qua pori subsident, non intime admittit, nec salibus tartareis adjungi conceditur locus: Hoc in Francicis secus fit, quæ longiora mora frigent, etiam tepidioribus reposita locis, in quibus etiam magnetico quodam amore illud nitrum penetralia subit, contra id in nostro vino à molli superficie excluditur.

11. Ætatem posteritatis nostrum
raro

raro videt. Ætas namq; hominis, ut in sanguinis spirituosi pura consistencia transigit tempus & ea deficiente vel crasi depravata perit; ita vina, quæ spiritibus seu particulis mobilissimis orba, facile deficiunt eorumq; bonitas emoritur: Contra ea spirituosissima fortia, in quibus salino sulphuræ partes volatiles cum fixis tartareis, non feculentis saxosis & gravibus conjunctæ, nec alterutra alteram derelinquit, nec solvuntur in potiori phlegmate, multa vident lustra.

12. Quorum ad unicum vix ascendit nostrum, quia ut apertum est, sale volatili sufficiente, seu spiritibus vinosis orbum; utpote quos in defervescentia evolando amittit, aut cum tartaro aut sulphure in feces dimittit, remanente parte aquosa, semine saxoso crudi imprægnata & in defectum semper inclinante phlegmate.

13. Exinde vinum nostrum, nec commendari voce *Cos*, vel signari particula *Est*, manet debile
cru-

crudum, excrementitium, adstrictivum, thoraci contrarium, epati inimicum, in calculo promus condus & colicæ restaurator, obstructionum parens.

MEMBRUM IV.

1. Vinum Cizense etiam est vinum: robustis proficuum.
2. Quomodo prodest vinum Cizense, & quibus?
3. In febribus conceditur & singultu, fluxibus ventris medetur.
4. Rusticorum nectar.
5. Tumores destruit, vulnera curat. catharrorum defluxum inhibet.
6. Laus vini nostri.

I.

REcedit quidem à vini nota optima nostrum, at vinum est, habetq; principia liquoris vinosi constitutiva, licet remissiora, vices supplet etiam malvatici in defectu ejus, illud non horrent adsveti, ad naturam eorum pro regione datum à Deo donum est, quippe & indigenæ ad ebrietatem usque eodem obruuntur, nec noxam sentiunt.

2. A forti ventriculo, & quibus fermentum est magis falsum, cruditatibus excrementisve incarcerati

rati

rati spiritus particulæqve enormon-
 ticæ evolvuntur, vel per liqvozem
 dispersi congregantur, dum ad-
 stringuntur interiora. Sic faculta-
 tes suas in eodem subjecto exerit
 confortando vires pro natura bi-
 bentis, augendo aciditate fermen-
 tum stomachi appetitum excitat,
 coctionem adjuvat, famem sedat,
 à crudioribus particulis, quas per
 fermentum excitata coctione ven-
 triculus revolvendo consumit inq;
 succum alibilem convertit: villis ti-
 tillatione tactis ex visceribus facit
 exire facile residuum. Siticulosi
 beneficio humidæ aqvositatis suc-
 currit, idemq; moderate sumptum
 nemini nocet.

3. In febribus propter alkali pro-
 ficuum, imbibit acidum ignis præ-
 ternaturalis in corde causam. In
 vomitibus felleis ferocientem bi-
 lem præcipitat & diluit, unde in
 singultu etiam adhiberi potest.

4. In fluxibus ventris apprime
 utile rubellum nostrum, propter
 crassitiem alkalicam saxeam, quâ

K   poten-

potenter adstringit extensos villos, intestinorum constringit aperta vasa, collinit eadem & pro facultate vires spiritusq; restaurat absumptos: remissius agit album.

5. Rusticis nectar est, ex nundinis eodem ebriosis reversi mane aptiores in operas abeunt, etiam nondum omnibus absumptis particulis narcoticis, sanguini bæotico tributis, imò hilares novum appetunt inebriandi liquorem. Etenim vel maxime aqua restringit sitim hæc gens, vino ergo nostro quali quali calido corrigunt impressam visceribus frigiditatem; fermentum, quod nacti sunt optimum, in hisce hominibus evolvit omnes mixti partes, crudiores etiam, inq; succum & sanguinem vertit, inde sensibiliter à nostro vino confortantur, flatus etiam ex inconcocta pagana cerevisia susceptos eodem dissipant, quare huic familiæ præ aliis commodum.

6. Externe calidum tumoribus applicatum illius alkali demulcet
eo-

eorum acidum & præcipitat, unde post tumentes carnes subsident: in vulneribus ulceribusq; idem effectuat, abstergit, mundificat; Inhibet temporibus applicatum adstringendo defluxiones in oculos, os eluendo à putredine præservat, & quæ cætera operatur.

7. Vinum ergo nostrum cedit Rhenano, Gallico, Francico, Italico & fortioribus fortitudinem, fragrantiam, formam, ast non cedit omnem locum & necessitatem atque medendi operationes, quare pro nostris indigenis sufficit, expectitur, sorbetur, applicatur.

CAPUT III.

SECT. I. MEMBRUM I.

1. Cerevisia à Cerere. 2. A Græcis inventa. 3. Latinis nota. 4. Ad Germanos devolutua. 5. dicitur vinum hordeaceum, jus granorum, Zythus. 4. Decoctum Thee, Coffe &c. cerevisia non est.

I.
Cerevisia, seu ipsam Deam frugibus præfidem, seu frumenta

K 2

menta

menta intelligas, à Cerere nomen est fortita, quare etiam veteribus cognita.

2. Arabibus quidam, Græcis aliū primam notitiam adscribunt. Pro posteriori parte stat Athenæus: propter penuriam, dicit, vino destituti ex hordeo factum vinum bibunt. Sophocles, Æschilus, Archilochus, vocant vinum hordeaceum: Herodotus etiam vini ex hordeo mentionem facit. Hipp. l. 3. de morb. hordeum Achilleum magnum & plenum heminæ mensura ficcatum ablatis acutis spinis probe lavari, congio affuso aquæ coqui ad dimidium & exhibendum dari jubet.

3. Inter Latinos Plinius exclamat: Heu mira vitiorum solertia! Inventum est, quemadmodum etiam aqua inebriaret! fit hic potus plurimis modis, atque ita fit, ut multo etiam pejus, quam vino inebrientur homines: portentosum sanè potionis genus, quasi ad alium usum

usum natura parens humano ge-
neri fruges non dedisset.

4. Germani, refert Tacitus, An-
no Christi XCIX. nondum habue-
runt vinum, sed potum ex hordeo
& aqua coxerunt, quem dixere ce-
revitiam. Hanc Julianus ex Gal-
lia oriundam affirmat, sic enim ce-
cinit ad Germaniæ fines cum ap-
pulisset:

*Bacche, quid aut unde es? Tibi Bac-
chum juro per ipsum*

*Te minimè novi, sed Jove nosco
satum.*

*Tu hircum, is nectar olet, nimirum
Gallia Tellus.*

*Te flava ex spica vitis inops ge-
nuit.*

*Dicimus itaque te Cerealem, non
Dionysum.*

*Spicigerum potius & Bronon, haud
Bromium.*

5. Appellatur cerevisia vinum,
quia vini odorem, saporem & facul-
tatem præprimis æmulatur, & in
vini locum successit, ejusque in
defectu inebriat vini instar: hor-
dea-

deaceum autem, quod primo tantum ex hordeo coquebatur in differentiam vini vinosi. Audit etiam jus granorum, cum forsan ab initio aqua hordei in medicamentum excogitatum atque coctum erat sine lupulo, dein verò necessitas, inventionum mater, in vini defectu coegit cum lupulo in diuturnitatem coqui. Zythus Dioscoridi est, qui & idem vocabulum extendit ad decoctionem nigellæ, quam cerevisiam vocat.

6. Verum hac ratione Turcarum coctæ Fabæ & Oryza, Persarum Coffe, Chinenfium Thee, hodie Germanorum potus ferme vernaculus, licet præter vim adstringentem, quæ Veronicæ nec deest, Chamædri aliisque nostris herbis, nihil singulare habet; quippe urinam pellit, aliaque operatur ab aqua copiose ingurgitata calida, itidem dicendæ essent cerevisiæ, cum hæc vox mixturæ ex hordeo & aqua tantum est propria.

MEM-

MEMBRUM II.

1. Cerevisia quid? 1. Est liquor. 3. Olim hordeum, hodie & aliud frumentum cerevisiæ est materia. 4. Hordeum quale sit? Hordei, tritici & avenæ qualitates. 5. Coctio cerevisiæ ex Medicina est. 6. Polenta quomodo fiat? 7. Hordeum pro cerevisia excoquenda cur maceratur? cur in acervum congeritur? cur torreatur? cur molendinis detur? 8. Cur lupulus additur? 9. Unde cerevisia effervescit? 10. Recens cerevisia pota nocet. 11. Cerevisia fermentando clarescit.

I.

Cerevisia est liquor ex hordeo potissimum cum lupulo & aqua arte excoctus, post defervescentiam vi inebriandi pollens, hominum in potum excogitatus.

2. Liquorem esse nemo negabit, cum aqua, quæ illius potissima pars, maxime convenit, alieno continetur termino, & humectans est.

3. Hordeum antiquis primum & solitarium erat frumentum pro cerevisia conficienda, hodie vero, quod & Misniam nostram penetravit, substituunt triticum, & annorum temporibus secale avenamque.

K 4

4. Id

4. Id expetitur hordeum à lolio, quod capiti dolorem, cuti ulcera inducit, liberum, refrigerandi humectandi, & alimentandi propter virtutem frequentius in usu manet; triticum etiam nutrit, sed non æque refrigerat; avena nec nutrit, nec humectat, sed tantum refrigerat; secale nutrit, refrigerat, sed non humectat.

5. Medicina ansam dedit exco- gitandæ cerevisiæ, dum coqueba- tur aqua hordeacea, in ægrorum salutem: necessitas legem dedit e- andem dare valentibus in potum ordinarium; visa hordeacea vel post alterum diem à bonitate de- cedere, cogitavit ars in annuam du- rationem conficere cerevisiam, quare frumento macerationem, germinationem, & tostionem ante coctionem assignavit, fecitque po- lentam.

6. Maceratur hordeum, benè maturum, non recens, quod sca- tet humore excessivo, in sufficien- ti quantitate aquæ, donec intumesc-

mescere incipit, & sufficienter est emollitum, aqua separatur, in acervum congeritur, movendo indies, ne, cohibito aere, nimium incalasciat, seu subsideat, & in gramen, ut solet in terræ visceribus, erumpat; postquam radiculæ exsurgunt, calori ignis vel solis pro tostione aut marcescentia exponitur, dein molendinis datur, ut aptum tandem fiat cum aqua & lupulo in cerevisiæ præbium,

7. Adhibetur maceratio, ut particulæ alkalicæ & sulphuræ seu spirituosæ oleosæ, in visciditate hordei sepultæ, & incarceratæ solvantur, invicemqve agere incipiant, vel spiritus inclusi in motum concitentur. In acervum congeritur, ut ab intestino particularum motu, motor ipse expergefiat, & seminales hordei ideæ se explicent, quod fit, quando radiculæ apparent; ne verò in germinationem abeant, & à mutua actione fiat jactura particularum sulphurearum, & salinarum, quæ illa lucta exhala-

re nituntur, cæterasque in grano relictas partes in gramen solvant, moderato calori datur, quo exsiccetur hordeum, & particularum motus, ob humidi solventis defectum, adeoque denegatum spatium liberum retardetur, spiritusq; ligentur. In molendinis contunditur, ut aqua citius in frumenti recessus penetrare possit, ligatos spiritus seu particulas solvere & excarcerare, vitamq; & succum frumenti sibi associare.

8. Lupulus jungitur, ut sua caliditate & siccandi vi corrigat hordei frigiditatem, visciditatem incidat, à flatibus abalienet, ab aciditate præservet, & dulcedinem nauseabundam mitiget, scilicet dum spatia seu poros extracti subit, indeque consistentiam simul efficit, ne satis citò diffluat, contribuit, præterea particulas fermentativas.

9. Hæ sunt particulæ, quæ oleosis seu sulphureis salinis volatilibus & fixis hordei & aquæ partibus junctæ

Etæ ob diverfitatem naturarum fermentare easdem invicem & movere facit, turbamq̄ve excitare in cadis.

io. Idem accidit in ventriculo, fi recens fit pota cerevisia, aggravat illum & peregrinæ Zymoseos vi agitata, dum se particulæ per minima tangunt, agrestem & sylvestrem, qui in cellis sæpe spirat, eructat spiritum.

ii. Fermentationis ergò terminus, anteqvam in corpus sorbetur, expectandus, cujus beneficio particulæ invicem aut sponte natura sua, aut infusis fecibus recentibus concoctæ, dum se mire exagitant, aut exagitantur invicem, diducunt & convolvunt, subtiles quaquaversum se explicant, & avolare nituntur, à crassioribus tamen detinentur, heterogeneæ subactæ separantur, crassiores in fundum secedunt, leviores spumæ per dolii foramen protroduntur, cerevisia clarescit, & modo ut vinum in maturitatem evehitur.

MEM-

MEMBRUM III.

1. Cerevisia differt ratione frumenti, unde alba & brunna. 2. pix quid conferat cerevisiæ. Cerevisiæ sapor & consistentia unde? habet differentiam cerevisia ab aquis. aqua pluvialis diuturna. Aqua papicolarum lustralis. 4. Cerevisiæ medicatæ potus in calculo.

I.

PRO diverso coquendæ cerevisiæ adhibito frumento dicitur alia hordeacea, quæ magis refrigerat, alia triticea, quæ plus nutrit, alia avenacea, & quæ ex his mixta. Altera albescit, altera brunna est, accidit id à partibus minutis, intra liquoris poros contentis, quæ lucis radios varie mutant, multifariam refringunt aut reflectunt vel suffocant, unde obscurior, vel in superficie retinent, unde albidior color emergit.

2. Albescens vasa amat non picata, pix verò brunna diuturnitatem conciliat, particulis suis oleosis & globulosis aqueas à motu detinet, & fermentationem, qua spiritus in exitum moventur, vappescit-

scitque cerevisia, retardat, id ad-
juvant quoque dolia ex quercu
facta.

3. Pro sapore est diversissima,
ut & consistentia; illum ex prin-
cipiis suis habet inhæsis, hanc
nacta à multa cocturâ, sed eorun-
dem ratio minus habetur, quam in-
gredientium polentæ & lupuli:
Ratione virtutis etiam differt, eam-
que potissimum ab aqua habet,
quatenus vel sale, alumine, vitrio-
lo, calce saxosa, aliove terræ semi-
ne est imprægnata, proinde alia
abstergit, flatus generat, alia ad-
stringit, calculum coagulat, eapro-
pter aqua à Zythopœitis purissima
expetitur, & maxime pluvialis,
quæ sale & sulphure abundat, diu-
tioris durationis causis: Hinc sa-
cificuli Romani eandem in aquam
suam lustralem conquirunt.

4. Sunt præterea cerevisiæ me-
dicatæ, ab infusis herbis, radicibus,
floribus, seminibus, vel incoctis
dictæ, quorum particulæ extractæ
in poris aquæ suspenduntur, & vir-
tutem

tutem tribuunt. Ex succo betulae potus conficitur in calculo proficuus, quem cerevisiam dicunt.

MEMBRUM IV.

1. Cerevisia inebriat & non inebriat.
2. Quomodo ebrietatem inducit?
3. Ebrietatem arcerere. Emulsio, lac, amygdala amara, coriandrum, spiritus urinosi, olera qua ratione ebrietatem arceant? Gummi lakekasi, antiqui Germani unde bellicosi? unde potatores?
5. Inter pocula consultationes. potandi honor.
6. Germani quomodo hospites excipiant? amicitia inter pocula.
7. Mulieres Germanae bibulae. Germani unde dicti ebriosi? Infantes potandi libidine imbuuntur apud Germanos.
8. Germani stupidi.
9. Cerevisia facit profundum somnum & homines segnes.
10. Confert lethargum & capitis morbos.
11. Ebriosi lectum ituri quid faciant? urina quomodo proliciatur?

I.

Post defermentationem omnis cerevisia inebriandi vi pollet, recens verò, ut mustum solet, impotens est delirium illud operari. In hac spiritus seu particulæ mobiles rigidae, à mollibus oleosis & terrenis racemosis detinentur, ut in ventriculo explicari non possint.

2. In

2. In depurata cerevisia à ventriculi calore explicantur illæ particulæ impetum facientes, simulq; sulphur narcoticum in caput exaltant, ubi peregrinis spiritibus & anodynis lympham nimium saturant, motum naturalem humorum turbant & ebrietatem accersunt.

3. Quam prohibere, ut potandi in prælio diutius stantes completi possint urceos, excogitarunt heluones varia prophylactica & præservativa, ex quorum genere sunt: Emulsiones, lac, quæ, quod particulas rigidas salinas emolliunt, captivantque; amygdala amara, quæ illas præcipitando educunt per urinam, ebrietatem arcent. Coriandrum comedunt, ut vapores caput petituros discutiant: potant spiritus urinosos, ut salia ipsis jungantur ureteres petentibus, sulphur, verò præcipitetur ab acido, fermentationibus quod præbet ansam. Gummi Lakekasi monilis vice in brachio gestant filo transfixum, ut carnem tangat, atq; omnem ebrietatem

ulæ
ofi-
Quo-
n ar-
orian-
ebrie-
Ger-
Inter
Ger-
icitia
pulae.
tandi
Ger-
adum
t le-
ctum
ur?
nis
re-
po-
In
les
re-
n.
In

tatem pellunt, teste Horne. Olera comedunt, quæ ob alkalia acidum vini & cerevisiæ inebriativum absorbent, & ab elevatione repetunt.

4. Licebit hîc dicere, antiquos Germanos ex hoc potus genere, fuisse bellicosos, quidni inde appropriatam potandi libidinem atraxisse. In bellum erat proclivis gens, & cum vel inexpertis, ut Noacho ex vino, contigit ebrietas timorem excutiens, postmodum, ut Turcæ in maslach, facti propensiores in cerevisiam & vinum, neque horruerunt Barbaros.

5. Inter pocula de bello & pace consultabant, deliberabant, dum fingere nesciebant, quia frequenter potare, in parte comitatus & sæpe disciplinæ erat, venalisque principum gratia pretio tam infami, quod jam suo tempore Seneca detestabatur: honor aliquando ebrietati fuit, ut plurimum meri cœpisse reputabatur virtuti. Et Galen: optimus judicatus fuit, non qui sermone philosophico uti novit, sed qui

qui multos maximosq; calices ex-
ficcavit.

6. Larga adhuc hodie apud Ger-
manos hospitem benevolentia,
quum mutuis poculis inundari non
abnuunt, coeuntibus amicitiam pri-
mam foederis loco hausta copia in-
gens cerevisia est, nulla urceorum
quies, sed perpetuum est ambula-
crum, dolium quidam optant sto-
machum esse, ne superaretur con-
tentorum copia.

7. Pertransit hoc contagium et-
iam mulierum castra, nec solos coe-
pit mares, quare exteris uterque,
fexus audit ebriosus, dum & infan-
tibus ab ubere pendentibus, ad mi-
nuendum lactis desiderium, la-
gunculas cerevisiae plenas tradunt
in manus, ut assidua bibendi ratio
ipso usu in perpetuam voluptatem
transeat, & sollicitetur semper na-
tantium aut arentium aviditas fau-
cium.

8. Propter consuetam ebriosita-
tem stupidioris ingenii repetuntur
Germani: & quis negabit? viscidi-

L

tas

tas enim cerevisiæ ligat spiritus, lumen vitale obrubilat, à motu removet & fluxu eos in nervos torpidos efficit.

9. Hinc multus stertor & altus somnus: multo enim post evinculantur spiritus ex carceribus suis, segnes quiescunt, præprimis vel si sequenti die, svadente consvetudine, in nova vincula ex reiterata ebrietate conjiciantur.

X 10. Vel si nocturnis potationibus indulgent, cerebro aduersum faciunt, dein etiam cubitum euntes in proclivi corporis situ experiuntur, vesicæ cervicem pondere urinæ gravatam, oblitamque officii sui, quo copia feri in corpus redundat, & in caput deponitur, unde lethargus.

11. Consilium hisce esto potatoribus, ne lectum subeant, nisi vesicam à sero liberaverint, aliquandiu vestibus exutis aeri se exponant, cujus frigore contracta cutis musculique abdominis vellicati, urinam exprimunt.

MEM-

MEMBRUM. V.

- I. Cerevisiæ verus usus. 1. Cerevisiæ effectus naturalis, antecedit vinum. 3. Ægrotis datur frigida & tepida in febribus. 4. Famem & sitim sedat. 5. Tenuis cerevisiæ laus.

I.

INvertitur autem istiusmodi verus cerevisiæ usus, quippe in potum moderatum, propter quod vinum ex utroque septentrionalibus erat, excogitatum, & ut calorem excitet, conferret, fermentationem stomachi adjuvet, dirigat, & chylum promoveat in bonum corporis alimentum.

2. Defæcata, nempe Zymosi, benè saturata lupulo, vasculis ad iustum tempus recondita, nec aere impuro aut fœtido conspurcata, in vitæ prolationem ejusque integritatem & conservationem facit: Ventriculo non est adversa, ciborum corruptionem arcet, pituitam incidit, somnum conciliat, & robur viribus addit; Nam consumptiva non est ac vinum, homines obesos ac pulchros reddit, & cum vino

L 2

cer-

certat', demulcet dulcedine nervos, quibus Bacchus obest.

3. Quare negatur nulli etiam diverso genere ægroto cerevisia, siti-entibus hæc & illa sine discrimine datur. In ardentibus febribus præsentibus coctionis notis, ventriculo robusto, frigida, ubi langvidior, tepida sufficit etiam copiosa ad satietatem. In biliosis prodest declinationis initio, in acutis sola ex cerevisia constare potest vita sine discrimine.

4. Famen sitimque extingvit, etiam cum vino mixta, vel cum pane prius in aqua emollito, in mucaginem cocto vel albumine ovi & vitello condita.

5. Tenuis præprimis nemini obest, facile exit, urinam pellit, podagræ tartarum diluit, ne in articulos subsideat, bilem evacuat, deopilat ex lupulo, & ob amaritiam album solvit, vulnera curat, temperando acidum, & pro cosmetico est in variolarum foveis.

MEM-

MEMBRUM VI.

1. Cerevisia fit morbosa. 2. polenta fracidā. 3. Cerevisia ab admixtis inebriantibus rebus nociva. 4. Polenta diutius cocta cerevisiam corrumpit. 5. Ab aqua cerevisiæ qualitates. 6. Cerevisia fatua. 7. Non bene defæcata nocet. 8. Cellæ calidiores ad corruptionem cerevisiæ aptæ. 9. Acescentis cerevisiæ causæ. 10. Ex cerevisia fit acetum. 11. Cerevisia quando non fit pura? 12. Amara cerevisiæ quomodo perit? 13. Florente hordeo cur fervet? 14. Cerevisia fervens in cellis unde interimat homines? spiritus sylvestres cerevisiæ quid? narcoticorum effectus.

I.

Iniqua est cerevisia si morbosa, vel ex polentæ præparatione, aquæ austeritate, & peregrini seminis imprægnatione, defectu lupuli & coctionis sufficientis, defæcatione & in cellis conservatione neglecta.

2. Fracedinem seu morbositatem habet polenta suam à nimia tostione, diutina infusione, fermentatione, vel mucescentia; Hinc cerevisiæ sapor empyreumaticus acris vel fœtidus, indeque nociva rejectanea est cerevisia.

3. Rejicitur cocta ex lolio, sterili-

L 3

lique

EM-

lique avena, vel si baccæ solani, femina hyoscyami, fileris montani, coriandri, semper enim hoc non est potens adscendentes vapores discutere, sed elevare adminiculatur, item ut citius inebriet, quando salia admiscentur, in perpetuum sitim, ut Zythopolis notum est.

4. Si polenta diutius coquitur, à mucilagine hordei concentrata, principia activa detinentur, ut postea neque fermentescere possit cerevisia, neque clarescere, seu depurari: quare hæc, quia digestiones eam evincere non possunt, obstructions parit.

5. Aqua potissima cerevisiæ pars, nihil enim aliud videtur quam aqua hordei vel triticum lupulo coctum, bonitatis & noxæ autor maximus est, imprægnata alumine adstringit tenacius; Vitriolo nauseam parit, sale sitim, Jovis vel Saturni fœta scoriis, erodit intestina, inde etiam quæ per canales plumbeos currit, mali moris est.

6. Mi-

6. Minus cocta cerevisia, & sufficienti frumento & lupulo orba, flatus generat, nihil nutrimenti præbet, putrilaginis causa est.

7. Non probè defæcata, peregrinas in ventre facit ebullitiones, fæces retardat, & urinam, parit stranguriam & colicam, defæcata, si addatur copiosa aqua, urinæ ardorem caufatur.

8. In cellis fervata calidioribus, aut calidior in dolia perfusa, particularum citiorem experitur motum, & activarum evaporationem, quam aciditas sequitur.

9. Fit etiam principiorum dissolutio internorum, quam excipit acescentia, si dolia non sufficienter impleta vel tecta sunt, nam aer intromissus dividit illa coadunata, solvuntur in fundo feces, seu salinæ particulæ, oritur pugna cum acido, quod motus impatiens abit, salique cedit imperium, à cuius fluore acoris exortus.

10. Non autem totalem mixti intro-
 ducit interitum ille acor, sed fit a-

L 4

cetum,

Mi-

cetum, suo etiã spiritu fœcundum, quem tortura ignis exprimit: promovet acelcentiam calor, cui si exponatur cerevisia, per eum citò moventur partes mobiles in exitum, remanentibus fixis salinis, aceti parente.

II. Cerevisia frigefacta nimis in vasa fusa, & frigidiori loco tradita, in fermentationem proclivis non est, seu depurationem, constipantur principia, & figuntur, ut nullum inire possint motum, quare nec sequitur defæcatio, manet perpetuò turbida, quòd particulae mobiles à fæcibus ligatae, carceres non frangant.

12. Amarorem temporis tractu exuit, & fit dulcis, evolutis scilicet dulcibus frumenti spiritibus, qui ab amaritie lupuli ligabantur: isti sibi relictì, facile acescunt deinde, quia sal à motu suscepto fermentativo, rigiditate sua deprimit globulos sulphuris. Hinc est, unde dulcia, etiam spiritus acres præbent Chymicis.

13. Flo-

13. Florente hordeo ex intrinseco principio nititur fermentare, accedente cum aeris, tum temporis calentis prædominio. Nullus enim hic magnetismus Digbæi accelerandus atomorum florentis hordei, quippe ex fragrantibus rosis in cellam repositis, eadem cerevisiæ ebullitio observatur.

14. Occidunt cellam subeuntes spiritus sylvestres, sic dicti, quod nulla arte edomari vel coagulari possint; nihil sunt aliud, quam aer sub forma specifica cerevisiæ subjugatus, liberalius jam exhalans, sulphure & sale volatili tinctus, vim narcoticam obtinens.

14. Narcotica autem coagulant, circulationi sanguinis frenū injiciunt, proinde & somnum conciliant, interdum perpetuum, per spiritus hos sylvestres, qui vitæ meta ultima est, & dicitur mors.

L 5

CA-

Flo-

CAPUT III. SECT. II.

MEMBRUM I.

1. Cerevisia Cizensis cur consistens. 2. Hordei qualitas, cur in coctione cerevisiæ Cizensis quandoque avena & hordeum hybernum addatur? 3. Cerevisia Cizensis unde consistens? cur ætate fit tenuior? 4. Cerevisiæ Cizensis utilitas. 5. Tenuis cerevisiæ non alunt. 6. Cerevisia pagana nociva.

I.

PRO infuso Cizensi ordinario potabili, ratione ingredientis, paucior est aqua quam sufficiens, nescio an id requirit artificium aut civium in prospiciendis corporibus ad satietatem consuetudo?

2. Eligitur optimum, candidum hordeum, Hippocratis Achillæum, trimestre, polystichum, sine additamento lolii, nigellastri aut zizanii: primum aqua maceratur; dein arte in polentam conficitur; aliquando zythopœitæ hordeum hybernum & avenam miscent, ut dilutiorem & spumescentem acquirant cerevisiam.

3. II-

3. Ilius consistentia crassior est, ob particulas viscidas alimentitias, in aquæ poris suspensas, quas etiam in defermentatione, quod intimius sunt junctæ, non dimittit, nisi quando ad solutionem principia tendunt & corruptionem.

4. In ventriculum susceptæ particulæ à calore & fermento stomachi excitato evolutæ, crassitiem chylo addunt alimentabilem, appetitum demulcent, adeò ut potiores in jejunium procliviores maneant, quàm in cibandi desiderium scil. sub cœnâ, somni autem tempore absumptis illis partibus nutritivis, appetitus consuetus redit in prandium.

5. Id experiuntur neutiquam, qui ex tenuiori vivunt cerevisia, ibi quippe seminales hordei ideæ in soluto potiori nimis dislocatæ, nutrire non valent, potius permeando vasa talis potus particulas in alenda corpora jam applicaturas abluit, & eo modo maciem inducit, præterea refrigerat, quod habet ex
mul-

ordei
ensis
adda-
? cur
utili-
Cere-

ario
tis,
fici-
um
po-

um
im,
ddi-
iza-
lein
ali-
hy-
t di-
qvi-

3. Il-

multa aqua, & solum, quando non obstruit, laudabilis. Hæc est Num-
burgensis, & propter lupulum diu-
retica, quod negatur paganæ, quam
nostri quidam cives hodie appe-
tunt.

6. Hæc minus cocta, & cerere &
lupulo orba, aquæ proxime acce-
dit, & ventriculi calorem obtundit,
flatus causat, urinæque remoram,
chylo acorem affert, & æs consu-
mit, vult enim vino maritari.

MEMBRUM II.

1. Aqua Cizensis ut bona, bonam facit cerevisiam.
2. Sapor cerevisiæ ab hordeo & lupulo.
3. Fon-
tes cur non congelascunt?
4. Cerevisia nostra
cujuscunque fontis qualitatibus impræгна-
tur.

I.

AQVA Cizensium, in qua odor &
sapor peregrinus exulat, ideoq;
etiam bonæ notam meretur, ean-
dem reddit cerevisiam, verum jus
granorum, ex quocunq; enim fon-
te cocta multa frumenti virtute,
imbuta est, quæ aquæ poros penitus
im-

implet, ut non alias quàm alimentitias exferere possit vires.

2. Saporis nihil contribuit pura aqua cerevisiæ nostræ, habet omne unde lingvam ferit à frumento & lupulo, cujus particulæ aquam ligant & subjugant, ut potius in dulcedinem gratamaram vergat, quare semper reiterato potu in eam feruntur incolæ.

3. Secum intestinum habet calorem aqua nostra, infensissimo etiam flante Borea in matrice nunquam gelascit, adjuvat hoc, quod perpetua scaturigine & continuo motu globulos suos exerceat, ut conjungendi non detur quies, quare etiam graviores terrenæ in motum non aptæ secedunt, & aqua in alveis civitatis excipitur depuratissima, atq; aliqualem calorem nostræ tribuit cerevisiæ.

4. Fons Haynichensis, quod habet, ut experientiâ constat, præter Nitrum, Vitriolum Martis dulce, ex terra argillacea, affert cerevisiæ nostræ mollitiem quandam, penetran-
tem

non
um-
diu-
uam
ppe-
re &
cce-
ndit,
am,
nsu-

ifiam.
Fon-
nostra
agna-

or &
eoq;
ean-
jus
fon-
ate,
nitus
im-

tem & deobstruentem virtutem, e-
 andemque adstringentem, ventri-
 culo coquenti gratam. Fokken-
 dorffensis aqua propter nitrum suū
 copiosiore[m] facit cerevisiam no-
 stram duriores & durabiliorem,
 frigidiores, magis diureticam, &
 ob alumen seu sal nitri fixum sto-
 macho acceptam. Rasbergensis
 ut mali moris est aqua, ita penitus
 rejectanea à cerevisiæ coctura mi-
 hi est.

MEMBRUM III.

1. Cerevisia nostra cur multo imbuatur lupulo?
2. Propter lupulum nostra cerevisia prodest.
3. Lupulus præservat ab aciditate cerevisiam.
4. Feces recentis cerevisiæ depositæ in transfu-
 sione non sunt denuo miscendæ.
5. Cerevisia
 nostra non obstruit.
6. Bohemicus lupulus
 nullas habet partes pro nostro indigeno.
7. Ce-
 revisiæ nostræ calor unde?
8. Nostra cerevisia
 amat vasa picata, pix non excessiva fundatur in
 dolia. Terebinthi effectus.
9. Amarities arte
 comparatur nostræ cerevisiæ.

Cerevisia nostra multo imbuta est
 lupulo, & quidem ex necessitate,
 incidendæ cum forent viscidæ par-
 ticulæ copiosæ & consistentes, ea-
 rum-

rumque frigiditas lupuli calore infringenda.

2. Propter lupulum juvat calorem ventriculi fermentumve, sustinet particulas enormonticas, quarum ope spiritus in vinculis detenti excarcerantur & excitantur, imò si qui ad corruptionem inclinent, ab lupulo præservantur & putredo arcetur.

3. Idem lupulus in cadis nulla fracedine imbutis repositam cerevisiam, modo & aer caveatur & circa orificia probe mundentur dolia, integram amaritie sua conservat, impedit salis fluorem, acoris & defectus causam.

4. Cum illis non facio, qui antequam infundunt liquorem nostrum receptaculis suis, subsidere quidem concedunt feces, istas verò denuo in defusum miscent; Certe sal in fecibus latitans facili negotio accedente levi calore suscipere fluorem potest, & aciditatem quam proximè introducere.

5. A

5. A lupulo habet consistentior nostra cerevisia quòd non obstruit, potius attenuat tenaces particulas, ut per ureteres à proximior è ventriculo via potior pota citiorem inveniat exitum, quo amarior & magis diuretica; quare si quando assumpta nostra cerevisia moram facit urinæ, ex accidenti fit, vel prout dulces & crassiores particulae amaritiam evincunt, vel acidum cerevisiæ copulat urinæ tartarum.

6. In usu frequenti apud nos est lupulus Bohemicus, credunt cives, quia minori quantitate incoquitur jamdum extracto liquori, & sufficientem amarorem ipsi præbet, potiorem copiam nancisci cerevisiæ: falluntur, constat, nostrum indigenum nihil consumere de quanto, licet non semper quale tribuat: amarior est Bohemicus, sed quid vetat majori modio extracto jungere nostrum, cū inde nihilo secius copiosa redeat cerevisia? Præterea fraudes notæ sunt Barbarorum, & cur possessiones nostras peregrinis concredimus?

7. Di-

7. Distendendo particulas cerevisiæ id lupulus calore suo facit, lumen profundius in liquorem admittitur, oriturque color brunnus, ad nigrorem vergens, præprimis si polenta satius fuerit tosta & empyreumaticam duritiem contraxerit, à quibus diverse modificatur lumen.

8. Pix, amat enim nostra cerevisia vasa picata, amarorem auget, inde etiam prohibet, unita vi cum lupulo, ne dulces particulae evolvantur. Ista autem vitetur copiosior, quæ fermentationem excitat, ob particulas mobilissimas igneas seu sulphureas, ab his turbatus semper manet potus, capitiq̄ue & toti corpori bellum inducit. Terebinthinam quandoque miscent, & hac ratione cerevisia fit magis diuretica.

9. Matres familias quasdam radices amaras, ut longior sit amaritudo, & acor arceatur, cum lupulo coqvunt, finem etiam consequuntur, sed potantibus nocivum.

M

MEM-

MEMBRUM IV.

2. Cerevisia Cizensis alimentitia. 2. Rusticis con-
ducibilis. quomodo inebriat? ebrietatis effe-
 ctus. 3. Civibus conveniens potus, vires con-
servat laboriosis, auget spiritus. 4. Nostri ce-
revisia non facit stupidos. 5. Infantibus com-
moda & robur eis addit. 6. Cerevisia nun-
quam prohibita ut vinum. *M.*

I.

CUM nostra cerevisia proinde sit
 alimentitia propter particulas
 dulces, neutiquam tamen obstru-
 ctiva, propter lupuli amarorem,
 ideoque nec hepati, nec lieni, nec
 renibus obest, & paucis expensis in
 cibum & potum præsto sat conve-
 niens est.

2. Rusticis conducit labore fati-
gatis, quibus illicò vires restaurat,
ac si vinum sumfissent. Evinculati à
 calore ventriculi spiritus, si cere-
 brum occupant, faciunt ebrios, un-
 de divites, fortes, robustos & colore
 vividos in scenam producit.

3. Civibus placidus est, modera-
tè sumptus, potus, ne in artibus de-
ficiant laboriosi, facit eos sustinere
 con-

continuas operas, augendo & refar-
ciendo sanguinis dulces amissosq;
globulos, rationali exinde surrogat
animæ lumen, in excogitandis arti-
bus principium igneum.

4. Injuria est, nostram cerevisi-
am facere stupidos, nimium tan-
tum vertitur in vitium, & id ope-
ratur etiam vinum optimum. Ge-
nuit Ciza & sustinuit olim eruditos,
facundos, bellicosos, cum nulla ef-
fet propensio in exoticum aut pa-
ganum liquorem, amabant nectar
hoc Cizense, potabant nobiles anti-
quiores, & multis encomiis cele-
brabant dulce donum Cereris.

5. Mammæfuga soboles cerevi-
siæ semel assefacta, raro ad ubera
redit, nauseabundum chylum pau-
lo post negligit, addit huic citiorem
accretionem, robur & quietiores
noctes, quam lac, quod levi de cau-
sa acescit, & epilepticos insultus ex-
citatur.

6. Nec in cerevisiam leges un-
quam promulgatæ nostram, nec e-
jus usus ad ebrietatem usque pro-

cis con-
tis effe-
res con-
stra ce-
us com-
fia nun-

de fit
culas
bstru-
em,
, nec
n sis in
onve-

e fati-
aurat,
ulati à
cere-
os, un-
colore

odera-
us de-
stinere
con-

hibitus, ut vini, quod oleum absumit vitale, deflagrat: Cerevisia illud restaurat, & globulos in motum cardiores cordi contribuit, unde vita in multam ætatem durat.

MEMBRUM. V.

1. Noxia quando cerevisia Cizensis? cum vino pota podagram causat & calculum. Olim Cizenses cur podagrici & calculosi? 2. In febribus non adhibetur consistens, nec in obstructionibus, nec in difficili respiratione. 3. à fecibus non libera varios fert morbos: acida cerevisia nocet. 4. Aciditati cerevisiæ quomodo medetur? 5. Aciditas quomodo arceatur? 6. Laus cerevisiæ Cizensis.

I.

NOciva tantum est cerevisia copiosius sumpta, vel etiam cum vino sorbta, principia invicem contrarientia contrarium motum particularum causantur, viscidæ hordei à tartaro vini ligantur, eductæ ex ventriculo capiti communicatæ distendendo arterias & vellicando membranas, dolorem pariunt, obstruunt ad hepar, lienem vel renes demandatæ, saxosum enim vini alkalicum cum alkali cerevisiæ facile

lè coit, & arthritide articulos, ad quos propulsæ quiescunt, afficiunt. Hinc est, cum vinum Patres nostri in conviviis miscuissent, quod podagra & calculo vexabantur, & delicatiores nostram cerevisiam horrent: per se nihil habet nocivi, modo vinum inter pocula à cerevisia absit nostra.

2. Verum est in febribus, quia oleum flammæ addit, non accommoda, dilutior hîc ex præcepto fit vel aqua hordeacea, itidem in Ictero quòd bilem auget, prohibetur, in obstructionibus auctoramentum est, difficilem respirationem facit, sed id expedit intemperanter sumpta, vel corpore iisdem morbis gravato, per se sana sanis benè defecata.

3. Fecum ratione flatus generat, colicam, fluxum alvi, quem aliàs aufert, fracida quando vel acida infertur; chylum corrumpit, & toti humorum in corpore moli bellum inducit.

M 3

4.U.

4. Utrumque hoc facile remo-
vetur malum, illud defecatione,
hoc admixtis præcipitantibus, ut
creta, cineribus calidis, aut pulve-
ribus alkalinis, quæ sine crimine
liquori tributa imbibunt acidita-
tem, secumque cum fecibus in
fundum præcipitant.

5. Cum verò difficilius expelli-
tur hostis, curam habent solertes
cives, ne aciditas accidat cerevisiæ
nostræ, observant quando ab ama-
ritie quicquam decedit, evolutis
lupuli particulis, illicò incoqvunt
recentes flores, addunt feces, ut
nova oriatur fermentatio, atque
amari spiritus, & particulae poru-
los liquoris denuò occupent, &
per totum extendantur, amaro-
remque reconcilient. Radices,
semina, aliave in conservationem
cerevisiæ ab aciditate, mulierculis
nota, relinquo, taceo.

6. *Dulcior inde Ceres nostro cum
Bacchide certat,
nutrit colores, corpora nostra
beat.*

Con-

*Consumit vires multum potatio vi-
ni,*

*conficit illa suo lumine cordis o-
pus.*

*Accelerat vinum, sed tardat nostra
senectam.*

*Exulat hinc Bacchus, frumina
libo Deæ.*

Vid. Thom. Bartholini Fr
de morbis Biblicis miscella-
nea medica. Francof. - 8.

Ma-
8.

Ye 4487

ULB Halle
004 958 39X

3

VD 77

M. C.

MA
FLU
TR

PO
BERG

